

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α. ΚΕΣΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΝΤΑΪΑΝΑ ΜΑΡΚΟΥ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 3396

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΡΗΤΗΣ

UNIVERSITY
OF CRETE

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΗ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2019 - ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ – ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

1.ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία έγινε στα πλαίσια ολοκλήρωσης των σπουδών μου στο τμήμα πολιτικής επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης. Λόγω του ενδιαφέροντος μου σε ζητήματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και με την συμβολή του μαθήματος συνταγματικό δίκαιο αποφάσισα να αναπτύξω μία έρευνα που επικεντρώνεται στο δικαίωμα του ατόμου για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και του λόγου. Έτσι μέσα στο διάστημα του Οκτωβρίου 2019 μέχρι τον Μάιο 2020 διεξήχθη η παρούσα εργασία με θέμα την ελευθερία τύπου και ραδιοτηλεόραση που είχε σκοπό την αποσαφήνιση του ερωτήματος ως προς την ύπαρξη περιορισμών ελευθερίας στην ραδιοτηλεόραση και την μη ύπαρξη στον τύπο.

Ειδικότερα ,ο τύπος , η τηλεόραση και το ραδιόφωνο αποτελούν τα βασικά μέσα που επιδιώκουν την πληροφόρηση του λαού μίας χώρας. Μέσω της ανάγνωσης του τύπου ,την παρακολούθηση τηλεοπτικών καναλιών ή την ακρόαση του ραδιοφώνου ο κάθε πολίτης έχει την ευκαιρία να αντλεί πληροφορίες (κοινωνικές, πολιτικές , οικονομικές ,κλπ). Με σκοπό ωστόσο ,την μη εκμετάλλευση της δυνατότητας αυτής αναπτύχθηκαν διάφορες διατάξεις όπως η ελευθερία του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης που αποτέλεσαν θεμέλιο για την ύπαρξη δημοκρατίας κάθε κράτους.

Έχοντας υπόψη τη σημαντικότητα του τύπου και με την πολύτιμη βοήθεια του επόπτη καθηγητή Αλέξανδρου Κεσσόπουλου έγινε μία προσπάθεια προσέγγισης του συγκεκριμένου θέματος .

2.ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας .Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή Αλέξανδρο Κεσσόπουλο αρχικά για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και για την στήριξη που έλαβα τόσο στην επιμέλεια της εργασίας και στην βιβλιογραφία όσο και με την καθοδήγηση του που με οδήγησε στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Θα ήθελα επίσης να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στους γονείς μου οι οποίοι στήριξαν τις σπουδές μου με διάφορους τρόπους φροντίζοντας πάντα για την καλύτερη δυνατή μόρφωση μου . Τέλος , ένα μεγάλο ευχαριστώ στις αδερφές μου και τους φίλους μου που ήταν πάντα εκεί για μένα και με βοήθησαν να ξεπεράσω με χαμόγελο κάθε εμπόδιο που αντιμετώπισα ενώ μου συμπαραστάθηκαν ψυχολογικά και πρακτικά .

3.ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εν λόγω πτυχιακή εργασία έχει ως βασικό θέμα την συνταγματική κατοχύρωση του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης . Ο τύπος έχει πολλαπλό ρόλο καθώς επιτελεί ενημερωτικό και εκπαιδευτικό μέσο και προσπαθεί να διαμορφώσει την συνείδηση των πολιτών . Ο τύπος ,αρχικά, αποτελεί το θεμέλιο και το βασικό στοιχείο για την ύπαρξη και λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος .Ταυτόχρονα, η ελευθερία του τύπου είναι θεμελιώδες δικαίωμα για τον κάθε πολίτη και συνταγματικά κατοχυρωμένη διάταξη καθώς μέσω αυτού τα άτομα εξωτερικεύουν τις γνώμες τους ενώ παρουσιάζονται και διαδίδονται οι απόψεις τους χωρίς να περιορίζεται και να καταλύεται η δυνατότητα αυτή.

Εν συνεχεία εξετάζονται και αξιολογούνται οι περιορισμοί που διέπουν τόσο την ελευθερία του τύπου όσο και την ραδιοτηλεόραση και οποίοι περιορισμοί απαριθμούνται με βάση το Σύνταγμα. Μέσω της ιστορικής ανάλυσης παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώθηκαν οι σημερινές διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (άρθρο 14-15) ενώ γίνεται κατανοητή η ύπαρξη διαφορετικού καθεστώτος μεταξύ ραδιοτηλεόρασης και τύπου. Ενδεικτική αναφορά γίνεται και στις αντίστοιχη νομολογία για τον τύπο και την ραδιοτηλεόραση στην χρονική περίοδο 1821-2008. Η έννοια της ελευθερίας του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης και η οριοθέτηση της φαίνεται ότι έχει ταλανίσει και συνεχίζει να προβληματίζει για πολύ καιρό την ελληνική έννομη τάξη γεγονός που διαφαίνεται μέσω της ανάγνωσης της εργασίας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

- Ελευθερία
- Συνταγματική κατοχύρωση
- Τύπος
- Ραδιοτηλεόραση
- Νομοθεσία

ABSTRACT

The main topic of this dissertation is the constitutional provision of the press and radio and television. The press has a multiple role as it carries out informative and educational means and tries to shape the consciousness of the citizens. The press, initially, is the foundation and the basic element for the existence and functioning of a democratic state. At the same time, freedom of the press is a fundamental right for every citizen and a constitutionally guaranteed order their views are disseminated without limiting and catalyzing this possibility.

Then, both freedom of the press and radio and television, which restrictions are listed on the basis of the Constitution, are examined and evaluated. Through the historical analysis is presented the way in which the current provisions of the Greek legislation were formulated (article 14-15) while it is understood the existence of a different regime between radio and television and press. Indicative reference is also made to the corresponding case law for the press and radio and television in the period 1821-2008. The notion of freedom of the press and radio and television and its demarcation seems to have plagued and continues to trouble the Greek legal system for a long time, a fact that can be seen through reading the topic.

KEY WORDS

- Freedom
- Constitutional guarantee
- Press
- Radio and television
- Legislation

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
2.ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	2
3.ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΑΒSTRACT.....	3
4.ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	7
5.ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
6.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	9
7. ΚΥΡΙΟΣ ΜΕΡΟΣ.....	11

A.ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ 11

i. ΣΥΝΤΑΓΜΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	11
1.ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ .	11
2.ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	11
3.ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	12
4.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	12
ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΠΕΡΙ ΤΥΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 19 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ	12
Τύπος πριν και μετά την Επανάσταση του 1821	12
Ο Τύπος από το 1833 έως το 1900:.....	14
Αναθεωρήσεις 1911/1927/1952	18
Αναθεωρήσεις 1975/2001	24
5.ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	26
6.ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ	30
7. ΣΥΣΤΗΜΑ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.....	32
8.ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 14	34

B.ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ..... 36

i. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ	36
1.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	36
2.ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ	38
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ - ΙΣΟΤΗΤΑ - ΠΟΙΟΤΗΤΑ	38
3. ΑΜΕΣΟΣ ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ.....	39
4.ΝΟΜΟΙ ΠΕΡΙ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.....	41

ΝΟΜΟΙ 230/1975 - 1288/1982-1730/1987-1866/1989.....	42
5.ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ.....	44
6.ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.....	46
1.ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΣΡ	48
2.Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ	51
Α.ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ –ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ.....	53
8.ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	56
9.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	59

4. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΕΣΡ: Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης

ΥΠΕΝΕΔ: Υπηρεσία Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

ΕΡΤ: Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση

ΕΡΤ-ΑΕ: Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση Ανώνυμη Εταιρία

ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Π.δ: Προεδρικό διάταγμα

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Ε: Ευρωπαϊκή Ένωση

ν.: Νόμος

π.χ.: παραδείγματος χάριν

5.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα αποτελούν την βάση της δημοκρατικής κοινωνίας που εγγυάται κατά κύριο λόγο την ατομικότητα του ανθρώπου. Παγκόσμια και εθνικά έχει αναγνωριστεί ότι στα θεμελιώδη αυτά δικαιώματα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το δικαίωμα ελευθερίας του λόγου και του τύπου. Με χαρακτήρα ατομικού δικαιώματος αλλά και πολιτικού, η προστασία του αποτελεί θεμελιακή προϋπόθεση για την έκφραση των πολιτικών απόψεων και την υλοποίηση του πολιτικού διαλόγου αλλά και της πληροφόρησης και ενημέρωσης των πολιτών. Μέσω της ελευθερίας, το άτομο από την μία πλευρά έχει την ικανότητα να αναπτύξει την προσωπικότητα του και να υπάρξει ανταλλαγή ιδεών και σκέψεων. Από την άλλη μεριά η ελευθερία του λόγου εξασφαλίζει την εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Όσο αφορά το ελληνικό σύνταγμα γίνεται λόγος για τους όρους ύπαρξης ελευθερίας του λόγου και τύπου (άρθρο 14 παρ.1). Επιπρόσθετα, έχοντας βρεθεί σε πολλές περιπτώσεις το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων αντιμέτωπο με την υποχρέωση και το δικαίωμα στην πληροφόρηση των πολιτών από τα μέσα ενημέρωσης, προέβη σε διάφορες μελέτες και διατυπώσεις διατάξεων που αφορούν αυτή την ελευθερία (το άρθρο 10 ΕΣΔΑ).

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.) κατέχουν ζωτικό ρόλο στην υγεία της δημοκρατίας καθώς έχουν την υποχρέωση να δίνουν πληροφορίες για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας με σκοπό την διαμόρφωση της δημοκρατικής συνείδησης των πολιτών και ασκώντας ταυτόχρονα έλεγχο στην κρατική εξουσία. Ο τύπος με αυτό τον τρόπο έχει τον ρόλο της εκπαίδευσης του κοινού καθώς αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην ηθική και πνευματική καλλιέργεια του ατόμου. Αποτέλεσμα της επικράτησης της ελευθερίας αυτής είναι η απόρριψη ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος και διάκριση σε ένα φιλελεύθερο δημοκρατικό πολίτευμα. Ωστόσο, παρά τις διατάξεις που επικεντρώνονται στο δικαίωμα πληροφόρησης και ελευθερίας λόγου και τύπου, στην ελληνική έννομη τάξη διαπιστώνουμε περιορισμούς όσο αφορά την ραδιοτηλεόραση που οδηγούν στον έλεγχο της πληροφόρησης από το κράτος. Ελλοχεύοντας κίνδυνοι στο σύγχρονο ραδιοτηλεοπτικό φαινόμενο, αναγκαία είναι, λοιπόν, η προσφυγή στις εγγυήσεις της έννομης τάξης και στα άρθρα 14 και 15 του συντάγματος.

Με δεδομένη την σημασία της ελευθερίας του τύπου και των εν γένει μέσων μαζικής επικοινωνίας για την επικράτηση της δημοκρατίας στην κοινωνία, η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, την ελευθερία του τύπου και

της ραδιοτηλεόρασης .Στο πρώτο μέρος ,διατυπώνονται οι έννοιες της ελευθερίας του τύπου και οι περιορισμοί τους όπως αναγράφονται στα άρθρα και στις συνταγματικές διατάξεις. Ακόμα, δίνεται έμφαση στην ιστορική εξέλιξη της άνω ελευθερίας με αναφορά τόσο στο Σύνταγμα όσο και στις διατάξεις που έχει στόχο την αναδρομή και την κατανόηση της διαδικασίας αυτής. Στο δεύτερο μέρος, καταγράφεται το θεσμικό πλαίσιο της ραδιοτηλεόρασης τόσο στο παρελθόν όσο και στην σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Τέλος, στο τρίτο μέρος επιχειρείται να δοθεί μία απάντηση στο πρωταρχικό ερώτημα της έρευνας που αφορά τους περιορισμούς που έγκειται η ραδιοτηλεόραση πράγμα που δεν συμβαίνει στην ελευθερία του τύπου.

6.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Είναι ευρέως γνωστό ότι η μέθοδος και οι τεχνικές της έρευνας προσδιορίζονται από το θέμα το οποίο επιλέγει ο ερευνητής . Η μέθοδος που χρησιμοποιεί ο ερευνητής καθορίζει και την διαδρομή που θα ακολουθήσει ενώ η τεχνική πρέπει να είναι συγκεκριμένη με σκοπό να γίνει σαφές το κάθε βήμα της έρευνας και να δίνονται συγκεκριμένες κατευθύνσεις για την οργάνωση της έρευνας που θα οδηγήσει σε ένα τελικό αποτέλεσμα.

Στην παρούσα εργασία ,η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η ποιοτική έρευνα. Έγινε αρχικά μία προσέγγιση του θέματος μέσω ερωτήσεων που τέθηκαν από τον καθηγητή μου με σκοπό να δώσουν μία κατεύθυνση ως προς την φυσιολογική ροή της ανάπτυξης της εργασίας. Η ποιοτική μέθοδος και ειδικότερα, μέσω της ανάγνωσης εύρους βιβλιογραφίας και της περισυλλογής σημειώσεων και πληροφοριών για την καλύτερη ερμηνεία του θέματος όπως αυτή παρουσιάζεται ιστορικά, δόθηκαν τα απαραίτητα μέσα για να γίνει η εμβάθυνση στην ουσία της συνταγματικής κατοχύρωσης του Τύπου αλλά και της Ραδιοτηλεόρασης . Επιπλέον, με την ιστορική ανάλυση της ελευθερίας του λόγου και της ραδιοτηλεόρασης έγινε μία προσπάθεια αξιολόγησης του τρόπου συγκρότησης των σύγχρονων διατάξεων και νόμων.

Οι λόγοι εκπόνησης της εργασίας ποικίλουν καθώς ως ερευνήτρια αρχικά προσπάθησα να κατανοήσω το λόγο ύπαρξης διαφορετικού καθεστώτος μεταξύ της ελευθερίας του λόγου και της ραδιοτηλεόρασης ενώ σε προσωπικό επίπεδο θεωρώ εξαιρετικά ενδιαφέρον στο να γνωρίζει ο κάθε πολίτης τα ατομικά του δικαιώματα και τον τρόπο που μπορεί να τα διεκδικήσει. Επιπρόσθετα, στην εργασία έγινε μία προσπάθεια σύγκρισης των διατάξεων μεταξύ του Άρθρου 14 και 15 του συντάγματος με σκοπό την απάντηση στο κυρίαρχο ερώτημα με το οποίο ξεκίνησε η όλη έρευνα. Ειδικότερα, μου τέθηκε το ερώτημα « γιατί το κράτος μπορεί να εκδίδει συγκεκριμένο αριθμό τηλεοπτικών αδειών (πχ. μέχρι 6) ενώ στις

εφημερίδες και τα υπόλοιπα έντυπα δεν υπάρχει κανένας περιορισμός». Αυτός ο περιορισμός, μου κέντρισε το ενδιαφέρον καθώς η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και έκφρασης λόγου είναι ένα από τα σημαντικότερα κατοχυρωμένα ατομικά δικαιώματα τα οποία πρέπει να προστατεύονται και να ελέγχονται για την μη καταπάτηση τους. Έτσι με αυτό το ερώτημα ως κεντρικό θέμα προσπάθησα να αποτυπώσω την θεωρία και νομοθεσία τόσο του καθεστώτος του Τύπου όσο και της Ραδιοτηλεόρασης την οποία ανάλυση με βοήθησε να οδηγηθώ σε κάποιο συμπέρασμα σχετικά με την διαφορετική μεταχείριση της ελευθερίας του λόγου στο Τύπο και την Ραδιοτηλεόραση.

7. ΚΥΡΙΟΣ ΜΕΡΟΣ

Α.ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ι. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

1.ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η λέξη τύπος προέρχεται από το ρήμα τύπτω ,τυπώνω ,κτυπώ. Κατά την εξέλιξη της γλώσσας ,η έννοια του τύπου υπέστη διάφορες τροποποιήσεις . Αρχικά, τύπος σήμαινε ένα είδους αποτελέσματος ενός κτυπήματος ή ένα σημάδι. Με την ανάπτυξη όμως ο τύπος ερμηνεύεται από έναν κοινό νομοθέτη ως μορφή ,αποτύπωμα ή κάθε προϊόν που προέρχεται από κάποιο μηχανικό ,χημικό ή φωτοχημικό μέσο και κατά το οποίο οδηγείται σε όμοια αντίτυπα. Επίσης, τύπος αποτελεί και προϊόν της τυπογραφίας που έχει ως σκοπό να πληροφορεί τον λαό για ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος και διατυπώνει τις γνώμες κοινωνικών ομάδων ή ατόμων. Ο τύπος επιδιώκει μέσω της ελεύθερης έκφρασης της γνώμης να ασκήσει έλεγχο στην κρατική εξουσία. Αυτή η επιδίωξη μπορεί να συμβεί μέσω της κατοχύρωσης του δικαιώματος ελευθερίας του τύπου κατά την παρ.1 του άρθρου 14 του συντάγματος. Στο άρθρο 14 παρ. 1 αναφέρεται λεπτομερώς η έννοια του τύπου και γενικότερα της ελευθερίας έκφρασης της γνώμης ή λόγου .Επίσης ,στην έννοια αυτή συνεπάγονται και οι όροι εφημερίδα ή περιοδικό τα οποία αποτελούν το κύριο στοιχείο της συνταγματικής προστασίας όπως προκύπτει από το άρθρο 14 στην παρ.2. Περαιτέρω στη συγκεκριμένη παράγραφο παρουσιάζονται τα έντυπα τα οποία είναι κατάλληλα και μπορεί να υπάρχει ελευθερία έκφρασης και ανάπτυξης του λόγου (Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005).

Στην σημερινή εποχή, λόγω των οικονομικών, τεχνικών και ιδεολογικών μορφοποιήσεων ,ο τύπος έχει αποκτήσει ένα πιο ακριβή ορισμό. Ένας ορισμός ο οποίος αποτυπώνει την θεωρία ότι οποιοδήποτε κείμενο ή ηχητικό ή εικαστικό αποτύπωμα παραγόμενο με μηχανικό ή χημικό ή φωτοχημικό μέσο για την δημιουργία πολυάριθμων όμοιων αντιτύπων που έχουν σκοπό την διάδοση μπορεί να αποτελέσει τύπος. Για την ενίσχυση και την σωστή διατύπωση της έννοιας ,καθοριστικό ρόλο έπαιξε η ελευθερία του τύπου και τα άρθρα που την περιβάλλουν καθώς υπογραμμίζονται τα στάδια προετοιμασίας του κάθε εντύπου από την διαδικασία σύνθεσης και εκτύπωσης μέχρι την μελέτη από τους αναγνώστες.

2.ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Σύμφωνα με το ελληνικό σύνταγμα, ο τύπος μέσα στον οποίο περιλαμβάνεται η ελευθερία έκφρασης και λόγου χωρίζεται σε διάφορες κατηγορίες . Ειδικότερα, ο τύπος αποτελεί ένα προϊόν δηλαδή το υλικό αντικείμενο χωρίς να γίνεται προσδιορισμός της ύλης που

χρησιμοποιήθηκε .Επιπλέον, όταν προσδιορίζεται ο τύπος υπό συγκεκριμένη και γενική έννοια, γίνεται αναφορά σε τυποποιημένα προϊόντα που η προέλευση τους είναι το μέσο παραγωγής μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων. Η έννοια αυτή περιορίζει τον τύπο μόνο σε προϊόντα μαζικής παραγωγής αποκλείοντας τα έντυπα ή χειρόγραφα καθώς δεν χρησιμοποιείται ο μηχανισμός παραγωγής πλήθους ομοίων αντιτύπων.

Ένα τρίτο χαρακτηριστικό του τύπου αποτελεί η επιδίωξη της διάδοσης. Συγκεκριμένα, κάθε έντυπο μαζικής παραγωγής θα πρέπει να έχει στόχο της να πληροφορήσει το κοινό και να στείλει άμεσα ή έμμεσα ένα μήνυμα. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η ελευθερία του λόγου και άποψης καθώς συνοψίζονται σε ένα έντυπο υποκειμενικά και αντικειμενικά μηνύματα επιδιώκοντας πάντα την διάδοση (Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005).

3.ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ο τύπος έχει την ιδιότητα να μετατρέπεται σε διάφορες μορφές. Ωστόσο, τις περισσότερες φορές λόγω της μορφής που προκύπτει περιορίζεται και η ικανότητα προστασίας του από το σύνταγμα. Ειδικότερα, ο τύπος χωρίζεται σε μορφές που δεν απολαμβάνουν την ιδιότητα της ελευθερίας όπως προκύπτει από τα άρθρα και σε παραδείγματα τύπου που τους έχει εξασφαλιστεί η ελευθερία αυτή.

Στην κατηγορία των τύπων που απολαμβάνουν την ελευθερία του τύπου κατατάσσονται τα έντυπα ,περιοδικά, εφημερίδες ,φυλλάδια, προκηρύξεις, αφίσες ,βιβλία και διάφορα έντυπα με φωτογραφίες ,εικόνες και σχέδια κ.α. Επιπλέον, στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται ταινίες και βιντεοκασέτες που αποσκοπούν στην ελευθερία έκφρασης του λόγου. Από την άλλη πλευρά βρίσκεται η κατηγορία των παραδειγμάτων χωρίς πρόσβαση στην ελευθερία του τύπου όπου υπάγονται τα αποτυπώματα ήχου ή μουσικής ή κινητής εικόνας ,επίσης άλλο είδος αποτελούν και τα έντυπα των δημόσιων υπηρεσιών αλλά και τιμοκατάλογοι ,κατάλογοι πωλήσεων. Ωστόσο σε κάποια από αυτά τα είδη αν αναγράφονται σε εφημερίδες ή περιοδικά έχουν την δυνατότητα να απολαμβάνουν την ελευθερία του τύπου (Βλαχόπουλος, 2017).

4.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΠΕΡΙ ΤΥΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ

Τύπος πριν και μετά την Επανάσταση του 1821:

Ο τύπος αποτελεί ένα στοιχείο που έχει λειτουργήσει κατασταλτικά και αποτελεσματικά για την ιστορική εξέλιξη. Ωστόσο, για να υπάρξει ουσιαδές αποτέλεσμα απαιτούνται ορισμένες προϋποθέσεις και δεδομένα όπως φαίνεται και στην προεπαναστατική και επαναστατική

περίοδο. Αρχικά, τον 18^ο αιώνα έγιναν οι πρώτες εμφανίσεις των εφημερίδων αλλά καθοριστική εξάπλωση του τύπου αποτέλεσε τόσο η προεπαναστατική περίοδος όσο και η περίοδος της Επανάστασης του 1821. Κατά την προεπαναστατική περίοδο, καθώς η εξουσία άρχισε να οργανώνεται πιο αποτελεσματικά και να συγκροτούνται ισχυρότερες κοινωνικές δομές, η παρουσία του τύπου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση οικονομικών, πνευματικών και πολιτικό-κοινωνικών πεποιθήσεων. Υπήρξαν δύο στοιχεία που βοήθησαν στο συντονισμό των πολιτών, το ένα αποτελούσε τον καθορισμό και την οριοθέτηση της εξουσίας και της διοίκησης ενώ το άλλο ήταν η διαμόρφωση της εφημερίδας. Αν και η πρώτη εφημερίδα εκδόθηκε στην Βιέννη το 1784 καθοριστική ήταν η έκδοση των εφημερίδων που γινόταν από το εξωτερικό με σκοπό την ενίσχυση του εθνικού αισθήματος των Ελλήνων που βρισκόταν εντός του τουρκικού ζυγού.

Όσο αφορά την τυπογραφία, η συμβολή της ήταν πολύτιμη αφού κατόρθωσε να αποτελέσει παράγοντα σημαντικό για την εξέλιξη του αγώνα. Παρόλο που ο τύπος βρισκόταν σε πρόωρο στάδιο καθώς γινόταν αγορά μόνο σε πιεστήρια και τυπογραφικό υλικό και αυτό σε μειωμένο βαθμό γεγονός που δυσκόλεψε την εύρυθμη λειτουργία του τους πρώτους μήνες του αγώνα, αυτό δεν εμπόδισε στην τύπωση των πρώτων εφημερίδων κατά την διάρκεια του πολέμου. Η προσπάθεια αυτή δείχνει την ανάγκη λειτουργίας τύπου για την οργάνωση των Ελλήνων για τον αγώνα. Κατά την διάρκεια ωστόσο του πολέμου της Ανεξαρτησίας η όλη προσπάθεια της δραστηριότητας της τυπογραφίας που προϋπήρχε την προεπαναστατική περίοδο έφτασε στο τέλος της. Λόγω όμως της εξέλιξης στο χώρο του την προεπαναστατική περίοδο, η συμβολή του και η ύπαρξη του μέσα στην χώρα ήταν καθοριστική. Ο τύπος από το 1811 έως το 1821 είχε σκοπό την πολιτισμική και πνευματική έκφραση του λαού μέσω του φιλολογικού του χαρακτήρα. Με το ξέσπασμα της Επανάστασης, λογικό ήταν να αλλάξει και το είδος των θεμάτων. Ο τύπος και συγκεκριμένα οι εφημερίδες απέκτησαν ένα πιο άμεσο και απλό χαρακτήρα αφού έγινε προσπάθεια ξεσηκωμού του πλήθους και άμεσης επικοινωνίας. Η διάδοση τους εξασφαλιζόταν με το παραδοσιακό τρόπο από χέρι σε χέρι καθώς δεν λειτουργούσαν ακόμη ταχυδρομεία για την στήριξη των εφημερίδων. Έτσι, ο τύπος μέσω της πίεσης που ασκούσε οδηγήθηκε στην νομιμοποίηση του το 1821 και συγκεκριμένα στο σύνταγμα του Άστρου το 1823 όπως προέκυψε στην Εθνοσυνέλευση του Άστρου (άρθρο 26 περί ελευθεροτυπίας *«Ελληνες έχουσι το δικαίωμα να κοινοποιώσιν άλλως τε και διά των τύπων τας δοξασίας των, αλλά με τους ακόλουθους τρεις όρους α) Να μη γίνεται λόγος κατά της Χριστιανικής θρησκείας β) Να μην αντιβαίνωσιν εις τας κοινώς αποδεδειγμένας αρχάς της ηθικής γ) Να αποφεύγωσι πάσαν προσωπικήν ύβριν»* (Ν.Καλτσόγια-Τουρναβίτη, 2002). Ειδικότερα, αποτέλεσε το πρώτο κείμενο που εγγυάτο την ελευθερία του τύπου ενώ

παράλληλα προέβλεπε την προστασία από την ηθική ,προσωπική ή θρησκευτική προσβολή. Την ίδια μορφή και περιεχόμενο κράτησε και στο σύνταγμα του 1827 (Εθνική Συνέλευση στην Τροιζήνα) με την μόνη προσθήκη την απαγόρευση επιπλέον ελέγχου στην γραπτή και έντυπη διατύπωση εφόσον υπόκειται στους προβλεπόμενους περιορισμούς «*Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα ,χωρίς προεξέτασιν να γράφωσι και να δημοσιεύωσιν ελευθέρως διά του τύπου ή αλλέως τους στοχασμούς και τας γνώμας των , φυλάττοντες τους ακολούθους όρους...*» (Ν.Καλτσόγια-Τουρναβίτη, 2002). Η ιδιότητα όπου απέκτησε δείχνει αναμφισβήτητα το ξεχωριστό ρόλο του τύπου στον Αγώνα. Επίσης, εξίσου σημαντική θεωρείτο και η ενημέρωση των Ελλήνων πολιτών στο εξωτερικό, που στις περισσότερες περιπτώσεις πίστευαν ότι η επανάσταση αποτελεί ένα κίνημα εξέγερσης ανάξιο σεβασμού. Ο τύπος και ειδικότερα η ελευθερία του κατάφερε να μείνει απαραβίαστος μέχρι το 1830 (Α.Κουμαριανού, 1971).

Το 1831 αποτελεί περίοδο αναστάτωσης και ψήφισης νόμων κατά της ελευθερίας του τύπου. Συγκεκριμένα, κατά την διάρκεια κυβέρνησης του Καποδίστρια ,φαίνεται κάθε νόμος του να κατακρίνει την ελευθερία του τύπου με σκοπό να επεμβαίνει στο περιεχόμενο των εντύπων. Το πρόσχημα για την ενέργεια αυτή ήταν η υποστήριξη της άποψης ότι τα έντυπα δεν θα πρέπει να διατυπώνουν σκέψεις αντίθετες από την κυβέρνηση και οι οποίες θα προσβάλλουν τις αρχές αλλά και ούτε πρέπει αναφέρονται ιδέες που έμμεσα οδηγούν στην ανατροπή του καθεστώτος. Για να υποστηριχθεί ο νόμος περαιτέρω η κυβέρνηση αποφάσισε και τις κυρώσεις που θα προκύπτουν με την παραβίαση του όπως η χρηματική ποινή ή ποινή φυλάκισης. Οι διατάξεις αυτές έγιναν και επίσημα γνωστές μέσω της κυκλοφορίας τους στην Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος τον Απρίλιο του 1831. Η περίοδος που ακολούθησε από το 1831 και μετά είναι πολύ σημαντική για την εξέλιξη του τύπου στην Ελλάδα καθώς μέσα από αυτήν προέκυψαν κάποια χαρακτηριστικά που διέπουν έως και σήμερα τον τύπο και την ελευθερία του (Καρυκόπουλος, 1984).

Ο Τύπος από το 1833 έως το 1900:

Κατά την διάρκεια της απόλυτης μοναρχίας του βασιλιά Όθωνα και της Αντιβασιλείας (1833-1843) τέθηκαν σοβαροί περιορισμοί στην αντιπροσώπευση και ειδικότερα στην ελευθερία έκφρασης των Ελλήνων πολιτών. Ουσιαστικά, καθώς ήταν ανύπαρκτη η παρουσία συντάγματος , οι νόμοι που θεσπίστηκαν είχαν σκοπό τον απόλυτο έλεγχο του τύπου και της μείωσης της ελευθεροτυπίας γεγονός που γίνεται φανερό και από τον τίτλο τους «τυποκτόνοι». Συγκεκριμένα, οι νόμοι που ψηφίστηκαν αφορούσαν «Περί εγκλημάτων εκ της καταχρήσεως του Τύπου» (1833), «Περί Αστυνομίας του Τύπου» και «Περί εξυβρίσεων

εν γένει και περί Τύπου»(1837).

Νόμος: Περί εγκλημάτων εκ της καταχρήσεως του τύπου

«Άρθρο 1: Όστις διά συγγράμματος, ή άλλης δημοσίας πρόσ τό κοινόν διακοινώσεως, προκαλέσει εις αποστασίαν, ή επί σκοπω νά κατορθώση αποστασίαν διαδόσει προφητείαν η ψευδεις ειδήσεις, θεωρείται ως πρωταίτιος της αποστασίας.αν συμβη αλλως δέ ,παιδεύεται μέ φυλακισμόν 3 μηνών -2 ετών. Όστις δια συγγράμματος ή άλλης διακοινώσεως προκαλεί ή ερεθίζει μέ τό πρόσχημα της θρησκείας εις παραβίασιν των νόμων,παιδεύεται μέ φυλακισμόν εξ μηνών μέχρι 2 ετών.» (Καρυκόπουλος, 1984)

Στο άρθρο 1 παρουσιάζονται τα αδικήματα που αφορούν την ελευθερία του τύπου καθώς και οι ποινές που αντιστοιχούν στο καθένα. Η βασιλεία του Όθωνα φαίνεται να αντιμετωπίζει πολύ σοβαρά την καταπάτηση των νόμων του καθώς δημοσίευε επίσημα στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως τους νόμους για να μην υπάρχει καμία ευκαιρία διαφυγής από την ποινή. Στον νόμο «περί εγκλημάτων εκ της καταχρήσεως του τύπου» γίνεται μία εξονυχιστική διατύπωση των ποινών μέσα από 35 άρθρα στα οποία από το άρθρο 1 έως 21 διατυπώνονται οι ποινές φυλάκισης και στα άρθρα 23-25 οι χρηματικές ποινές ενώ από το άρθρο 26 μέχρι 35 παρουσιάζεται ο τρόπος που πρέπει να λειτουργεί ο κάθε συγγραφέας ή εκδότης.

Ο νόμος «περί Αστυνομίας του τύπου» προσδιορίζει τις ευθύνες και υποχρεώσεις που διέπουν τον συντάκτη για την έκδοση συγγραμμάτων.

«Άρθρο1: Όποιος εκδίδει διά ιδιαιτέρου πιεστηρίου συγγράμματα ή κατά μέρος φύλλα χωρίας νά έχη τό δικαίωμα της τέχνης ,τιμωρείται μέ πηνήντα έως δύο εβδομάδων.Τα σκεύη της τυπογραφίας ή λιθογραφίας και τα υπάρχοντα αντίτυπα των παρανόμων τετυπωμένων συγγραμμάτων υπόκεινται εις δήμευσιν.» (Καρυκόπουλος, 1984)

Στα άρθρα αυτού του πεδίου φανερόνται τα μέτρα κατά της ελευθεροτυπίας και ο αυστηρός χαρακτήρας τους. Ειδικότερα, παρόλο που στα περισσότερα έντυπα περιορίζεται η έκδοση τους στους κανόνες που έχουν οριστεί ,εξάιρεση αποτελούν οι εφημερίδες και τα περιοδικά με επιστημονικό περιεχόμενο. Ο διαχωρισμός αυτός δείχνει το πόσο η βασιλεία του Όθωνα ήθελε να περιορίσει την ελευθερία της έκφρασης των Ελλήνων πολιτών σε πολιτικά ζητήματα προς αποφυγή αντιπαραθέσεων και χλευασμού για την μοναρχία που επικρατούσε στην χώρα την περίοδο εκείνη.

Τέλος, ο τρίτος νόμος «περί εξυβρίσεων εν γένει και περί τύπου» αποτελεί ένα είδους συμπλήρωμα στους νόμους περί αδικημάτων του τύπου. Αναλυτικότερα, ρυθμίζει τα

αδικήματα του τύπου που είναι κατά της εξουσίας αλλά και των κρατών όπως διατυπώνεται στα άρθρα 1-26 και ορίζεται φυλάκιση από έξι μήνες μέχρι και την εκτέλεση ανάλογα το αδίκημα που διαπράττεται. Όσο αφορά τα αδικήματα κατάχρησης της ελευθεροτυπίας αλλά και αγοροπωλησίας βιβλίων η ποινή είναι χρηματική και ποινή φυλάκισης σύμφωνα με τα άρθρα 27-70.

Λόγω της πίεσης που δέχτηκε ο τύπος το 1833 και του κλίματος που επικρατούσε ,οι εφημερίδες συνέχιζαν να τονίζουν την σημασία της ελευθεροτυπίας ασκώντας παράλληλα κριτική στην κυβέρνηση και τον τρόπο άσκησης της εξουσίας. Αποτυπώθηκαν ,επίσης , οι απόψεις για περιορισμό της δράσης του μονάρχη γεγονός που αύξησε την ισχύ της ελευθερίας με αποτέλεσμα να θεσπίζονται αντιπροσωπευτικοί θεσμοί και σύνταγμα αλλά και να υπάρχει απαίτηση για εύρεση λύσης σε διάφορα πολιτικά , κοινωνικά, οικονομικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά προβλήματα. Η καθοριστική επίδραση των εφημερίδων οδήγησε στην επανάσταση των Ελλήνων πολιτών το 1843 και στην θέσπιση συντάγματος το 1844 με αλλαγή πολιτεύματος από απόλυτη μοναρχία σε βασιλευόμενη δημοκρατία (Αναστασιάδου, 2006). Η Α΄ Εθνική Συνέλευση υιοθέτησε την συνταγματική ρύθμιση σχετικά με την ελευθερία του τύπου.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 1844

«Άρθρο 10: Πας τις δύναται να δημοσιεύη προφορικώς τε,εγγράφως και δια του Τύπου τους στοχασμούς του,τηρών τους Νόμους του Κράτους.

Ο Τύπος είναι ελεύθερος και η λογοκρισία δεν επιτρέπεται.

Οι υπεύθυνοι συντάκται, εκδότης και τυπογράφοι εφημερίδων δεν υποχρεούνται εις ουδεμίαν χρηματικήν προκαταβολήν λόγω εγγυήσεως.

Οι εκδότης εφημερίδων θέλουν είσθαι πολίται Έλληνες.» (Anon., n.d.)

Όπως αναφέρεται και στο άρθρο 10 του συντάγματος του 1844,ο τύπος φαίνεται να αποτέλεσε όπλο για τα πολιτικά ζητήματα ενώ έγινε ανάδειξη του στόχου ελευθερίας του Έθνους που μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω της ελευθεροτυπίας. Έτσι ,οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις αν και είχαν ως αποτέλεσμα την αναστολή των νόμων περί τύπου ,δημιούργησαν διάφορες εντάσεις και διαφωνίες γύρω από το ζήτημα περί καταγωγής των δημοσιογράφων αλλά και της χρηματικής καταβολής των συντακτών .Παρόλο τις συγκρούσεις ,η κυβέρνηση δεν προέβη σε αλλαγές και την περίοδο 1844 μέχρι 1864 συνέχιζαν να εκδίδονται εφημερίδες με πρότυπο την προηγούμενη περίοδο. Η

δραστηριότητα αυτή έφτασε στο τέλος της με την εισχώρηση νέων εντύπων που αγωνίζονταν υπέρ των δημοκρατικών θεσμών ενώ δεν έλειπε από τις σελίδες η έντονη κριτική απέναντι στην πολιτική εξουσία (Καρυκόπουλος, 1984).

Με την επικράτηση ενός έντονου κλίματος και καθώς ο λαός της Ελλάδας έκανε εξέγερση με σκοπό την απομάκρυνση του Όθωνα από την εξουσία, συστάθηκε η Εθνοσυνέλευση και η θέσπιση του συντάγματος του 1864. Με το νέο σύνταγμα έγινε αλλαγή στο πολίτευμα και εισχώρησαν δημοκρατικές διατάξεις με χαρακτηριστική την διάταξη περί ελευθερίας του τύπου (άρθρο 14). Το άρθρο 14 διασφάλισε την ελευθεροτυπία ουσιαστικά, αποσύροντας κάθε προληπτικό μέτρο για την κατάσχεση εφημερίδων. Με αυτόν τον τρόπο ο τύπος είχε ως κύριο σκοπό την αντιπροσώπευση των πολιτών και λόγω του πλουραλισμού που διαμορφώνεται στα κόμματα ο τύπος έχει την ελευθερία να εκφράζει διαφορετικές απόψεις χωρίς περιορισμούς.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟΥ 1864

«Άρθρο 14: Έκαστος δύναται να δημοσιεύη προφορικώς, εγγράφως και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρών τους νόμους του Κράτους.

Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία ως και παν άλλων προληπτικών μέτρων απαγορεύονται.

Απαγορεύεται ωσαύτως η κατάσχεσης εφημερίδων και άλλων εντύπων διακριβώνετε προ της δημοσιεύσεως είτε μετ αυτήν.

Επιτρέπεται σε κατ' εξαίρεσαν η κατάσχεσης μετά την δημοσίευσαν ένεκα προσβολής κατά της χριστιανικής θρησκείας, ή κατά του προσώπου του

Βασιλέως, αλ' εν τοιαύτη περιπτώσει εντός είκοσι τεσσάρων ωρών από της κατασχέσεως οφείλουμε και ο εισαγγελεύς να υποβάλλει την υπόθεσιν εις το δικαστικόν συμβούλιον, και τούτο να αποφανθώ περί της διατηρήσεως ή της άρσεως της κατασχέσεως, άλλως η κατάσχεσης αίρεται αυτοδικαίως.

Ανακοπή κατά του βουλεύματος επιτρέπεται εις μενόντων δημοσιεύσαντα το κατασχεθέν, ουχί δε και εις τον εισαγγελέα.

Εις μόνον πολίτες Έλληνας επιτρέπεται η έκδοσης εφημερίδων.» (Κωστακόπουλος, 2003)

Η επανάσταση και η διάπλαση νέου συντάγματος σήμαινε εκσυγχρονισμό για τον τύπο και πολιτική εξέλιξη. Το σύνταγμα του 1864 κατάφερε να βελτιώσει την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων κατοχυρώνοντας για πρώτη φορά διατάξεις μέσα στις οποίες προστάτευε με λεπτομερείς ρυθμίσεις την ελευθερία του τύπου.

Στην περίοδο μεταξύ 1864-1900, ο τύπος γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης. Η εμφάνιση νέων μέσων έκδοσης εντύπων αλλά και μέσων μεταφοράς οδήγησαν στην ταχεία κυκλοφορία τους σε περισσότερες πόλεις της χώρας. Σημαντικές χαρακτηρίστηκαν και οι πολιτικές εξελίξεις καθώς η αμφισβήτηση που υπήρχε απέναντι στην εξουσία και στις αρχές επιδεινώθηκε μέσω του τύπου και της κριτικής του. Ο τύπος εκείνης της εποχής διέπεται στο σύνολο του από πολιτικά ζητήματα εξελίσσοντας την πολιτική δημοσιογραφία στο έπακρο. Με άλλα λόγια, προσπαθεί να αποτυπώσει την πραγματικότητα και τους αγώνες χωρίς να χάσει τον προσανατολισμό του στην γρήγορη και σωστή πληροφόρηση των Ελλήνων πολιτών. Αποτέλεσμα των προσπαθειών είναι το άκουσμα των αιτημάτων του λαού και η άσκηση πίεσης στην πολιτική εξουσία καθώς διαπιστώνεται παραβίαση του συντάγματος και ιδιαίτερα των ατομικών δικαιωμάτων. Διαπιστώνεται ότι ο τύπος έγινε όπλο στα χέρια του καταπιεσμένου λαού και βοήθησε στο να δημιουργηθούν οι κατάλληλες βάσεις για την εξέλιξη των δικαιωμάτων τις επόμενες χρονικές περιόδους (Tassopoulos, 1993).

ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΠΕΡΙ ΤΥΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Αναθεωρήσεις 1911/1927/1952

Κατά την περίοδο του 1900-1910 ο ρόλος του τύπου στην πολιτική και κοινωνική ζωή ενισχύεται καθοριστικά και αυτή η εξέλιξη διαφαίνεται από τις κινήσεις που γίνονται με γνώμονα την βελτίωση της προστασίας της ελευθερίας του τύπου. Τα έντυπα και ειδικότερα οι εφημερίδες βοήθησαν στον διαχωρισμό των πολιτών ανάλογα με το κόμμα το οποίο υποστήριζαν (εθνικός διχασμός). Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τον Παγκόσμιο Πόλεμο γίνονται διακριτά από το πλήθος εφημερίδων με πολιτικό περιεχόμενο. Έτσι, μέσα από το έντονο κλίμα που προϋπήρχε αλλά και της ενισχυμένης άποψης για κίνδυνο γύρω από τα ατομικά δικαιώματα, τα συνταγματικά κείμενα αρχίζουν να περιλαμβάνουν περισσότερες διατάξεις για τις ελευθερίες αυτών των δικαιωμάτων. Έχοντας ως βασικό κορμό το σύνταγμα του 1864, η ελληνική κοινωνία οδηγείτο σε αναθεώρηση του συντάγματος το 1911 δίνοντας έμφαση στην ρύθμιση του άρθρου 14 που προσδιορίζεται ως ένα ατομικό δικαίωμα το οποίο πρέπει να διαφυλάσσεται από τον κρατικό έλεγχο. Το άρθρο έρχεται να επισφραγίσει τις μέχρι τότε διατάξεις και να προσθέσει επιπλέον περιορισμούς. Υπό τις νέες

διατάξεις, απαγορεύεται η δημοσιοποίηση στοιχείων που αφορούν τις στρατιωτικές δυνάμεις ενώ περιορίζεται η δράση των εφημερίδων καθώς στο άρθρο εισχωρούν τα προσωπικά δεδομένα . Η απαγόρευση άσεων ειδήσεων που προσβάλλουν την ιδιωτικότητα του ατόμου διέπεται από την ποινή της κατάσχεσης της εφημερίδας αλλά και από την αστική ευθύνη των εκδοτών ή των συγγραφέων (Καρυκόπουλος, 1984) .

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ:ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ 1911

«Άρθρο 14:Έκαστος δύναται να δημοσιεύη προφορικός,εγγράφως και διά του τύπου τους στοχασμούς του,τηρών τους νόμους του Κράτους.

Ο τύπος είναι ελεύθερος.Η λογοκρισία ως και παν άλλον προληπτικόν μέτρον απαγορεύονται.

Απαγορεύεται ωσαύτως η κατάσχεσις εφημερίδων και άλλων εντύπων διατριβών ,είτε προ της δημοσιεύσεως είτε μετ'αύτην.

Επιτρέπεται σε κατ' εξαίρεσιν η κατάσχεσις μετά την δημοσίευσιν ένεκα προσβολής κατά της Χριστιανικής θρησκείας ,ή κατά του προσώπου του Βασιλέως ή κατά τα υπό τους νόμους οριζόμενας περιστάσεις,ένεκεν άσεων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανώς την δημοσίαν αιδώ ,αλλ' εν τοιαύτη περιπτώσει εντός είκοσι τεσσάρων ωρών από της κατασχέσεως οφείλουσι και ο εισαγγελεύς να υποβάλλη την υπόθεσιν εις το δικαστικόν συμβούλιον ,και τούτο να αποφανθή περί της διατηρήσεως ή της άρσεως της κατασχέσεως , άλλως η κατάσχεσις αίρεται αυτοδικαίως.

Ανακοπή κατά του βουλεύματος επιτρέπεται εις μόνοντον δημοσιεύσαντα το κατασχέθεν ,ούχι δε και εις τον εισαγγελέα.

Δύναται καθ'ον τρόπον ο νόμος ήθελεν ορίσει ν'απαγορευτεί επί απειλή κατασχέσεως και ποινικής καταδιώξεως,η δημοσίευσις ειδήσεων ή ανακοινώσεων αναγομένων εις στρατιωτικάς κινήσεις ή εις έργα οχρώσεως της χώρας .Εις την κατασχέσιν εφαρμόζονται αι ανωτέρω διατάξεις.

Ο τε εκδότης εφημερίδος και ο συγγραφεύς επιληψίμου δημοσιεύματος αναφερωμένου εις τον ιδιωτικόν βίον, πλην της κατά τους όρους του ποινικού νόμου επιβαλλομένης ποινής ,εισίν αστικώς και αλληλέγγυως υπεύθυνοι εις πλήρη ανόρθωσιν πάσης προσγενομένης ζημίας και εις ικανοποίησιν του παθόντος διά χρηματικού ποσού οριζομένου κατά την κρίσιν του δικαστού ,ουδέποτε δ' ελάσσονος των δραχμών

διακοσίων.

Εις μόνον πολίτας Έλληνας επιτρέπεται η έκδοσις εφημερίδων.» (Κωστακόπουλος, 2003)

Ωστόσο, παρά την λεπτομερή κατοχύρωση της ελευθεροτυπίας στην αναθεώρηση του 1911 που είχε σκοπό την προστασία του τύπου ,τα προβλήματα γύρω από την ελληνική νομοθεσία ήταν εμφανή και έκαναν ακόμα πιο προφανές τον λόγο που την ίδια περίοδο εκδίδονται νέοι περιοριστικοί νόμοι. Έτσι την ίδια εποχή δημιουργήθηκε μία αντιφατική εικόνα για την ελληνική νομοθεσία .Λεπτομερέστερα, η Ελλάδα έχοντας υποστεί το πλήγμα της Μικρασιατικής καταστροφής και τον Εθνικό διχασμό (που λειτούργησαν κατασταλτικά) κατέληξε στην αναθεώρηση του 1927 η οποία βελτίωσε την προστασία κάποιων ατομικών δικαιωμάτων .Το Σύνταγμα του 1927 ήρθε να κλιμακώσει την προστασία του τύπου μέσω νέων περιοριστικών μέτρων. Με άλλα λόγια, προσπάθησε να καταπολεμήσει την προσβολή της ιδιωτικότητας των ατόμων και ιδιαίτερα της προστασίας της νεότητας από άσεμνα δημοσιεύματα. Επίσης, έθεσε ως όρο ότι τα αδικήματα που αφορούν τον τύπο δεν είναι αυτόφωρα (Ν.Μπάλα,Ι.Παπαδημητρίου, 1993).

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ 3^{ης} ΙΟΥΝΙΟΥ 1927

«Άρθρο 16: Έκαστος δύναται να δημοσιεύη προφορικώς,εγγράφως και διά του τύπου τους στοχασμούς του,τηρών τους νόμους του Κράτους.

Ο τύπος είναι ελεύθερος.Η λογοκρισία ως και παν άλλον προληπτικόν μέτρον απαγορεύονται.

Εξαιρετικώς διά τους κινηματογράφους δύναται νά ληφθούν προληπτικά μέτρα προς προστασίαν της νεότητος.

Απαγορεύεται ωσαύτως η κατάσχεσις εφημερίδων και άλλων εντύπων διατριβών ,είτε προς δημοσιεύσεως ,είτε μετ'αυτην.

Επιτρέπεται σε κατ' εξαίρεσιν η κατάσχεσις μετά την δημοσίευσιν ένεκα προσβολής κατά της Χριστιανικής θρησκείας , εις τάς υπό του νόμου οριζόμενας περιστάσεις,ένεκεν άσεμνων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανώς την δημοσίαν αιδώ ,αλλά εν τοιαύτη περιπτώσει εντός είκοσι τεσσάρων ωρών από της κατασχέσεως οφείλει και ο Εισαγγελεύς να υποβάλη την υπόθεσιν εις το Δικαστικόν συμβούλιον ,και τούτο να αποφανθή περί της διατηρήσεως ή της άρσεως της κατασχέσεως , άλλως η κατάσχεσις αίρεται αυτοδικαίως.

Ανακοπή κατά του βουλεύματος επιτρέπεται εις μόνοντον δημοσιεύσαντα το κατασχέθεν .

Επιτρέπεται να ληφθούν διά νόμου ιδιαίτερα μέτρα προς καταπολέμησιν της προσβαλλούσης τα δημόσια ήθη φιλολογίας και προστασίαν της νεότητος από δημοσίων θεαμάτων καί παραστάσεων ακαταλλήλων.

Δύναται καθ'ον τρόπον ο νόμος ορίζει ν' απαγορευθή επί απειλή κατασχέσεως και ποινικής διώξεως, η δημοσίευσις ειδήσεων ή ανακοινώσεων, αναγομένων εις στρατιωτικάς κινήσεις ή εις έργα οχυρώσεως της Χώρας .Εις την κατασχέσιν εφαρμόζονται αι ανωτέρω διατάξεις.

Ο τε εκδότης εφημερίδος και ο συγγραφεύς επιληψίμου δημοσιεύματος αναφερωμένου εις τον ιδιωτικόν βίον, πλην της κατά τους όρους του ποινικού νόμου επιβαλλομένης ποινής ,είναι αστικώς και αλληλέγγυως υπεύθυνοι εις πλήρη ανόρθωσιν πάσης προσγενομένης ζημίας και εις ικανοποίησιν του παθόντος διά χρηματικού ποσού οριζομένου κατά την κρίσιν του δικαστού , ουδέποτε δ' ελάσσοнос των διακοσίων μεταλλικών δραχμών.

Εις μόνον πολίτας Έλληνας επιτρέπεται η έκδοσις εφημερίδων.

Τα αδικήματα του τύπου δέν θεωρούνται ως επ' αυτοφώρω.» (Α.Σβώλου, 1998)

Η διάρκεια του συντάγματος ήταν μόλις οκτώ χρόνια από την ψήφιση του καθώς ο κιτρινισμός του τύπου και η δημοσίευση άσεμνων γεγονότων εξακολούθησε, έχοντας ως αποτέλεσμα την ανάδειξη περισσότερων περιορισμών ακόμα και την κατάργηση της ελευθεροτυπίας. Η ολοκληρωτική αναστολή του συντάγματος και η αναδιαμόρφωση της προστασίας του τύπου ήρθε την περίοδο του 1935-1951. Η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά, η κατοχή και ο Εμφύλιος πόλεμος έφεραν στο προσκήνιο νέες διατάξεις με σκοπό το συνολικό έλεγχο του τύπου κάνοντας λόγω περί «προστασίας του έθνους». Η συρρίκνωση του δικαιώματος του τύπου είχε ως αποτέλεσμα την μείωση της κυκλοφορίας των εφημερίδων και την ύπαρξη εφημερίδων με ξεκάθαρη υποστήριξη προς το ολοκληρωτικό καθεστώς. Επιπρόσθετα, το κράτος φαίνεται να έκανε συνεχείς παρεμβάσεις ,μέσω φυλακίσεων ,καταστροφής εγκαταστάσεων και δολοφονίες δημοσιογράφων, μειώνοντας ακόμα περισσότερο την ύπαρξη του δικαιώματος περί ελευθερίας του τύπου και προσπαθώντας μέσω διατάξεων να χειραγωγήσει τα όργανα του τύπου (Ν.Αλιβιζάτος, 1995).

Οι μεγάλες μεταρρυθμίσεις που δέχτηκε το σύνταγμα κατά την διάρκεια 15 ετών έφερε αντιδράσεις και συχνά συγκρούσεις μεταξύ των κομμάτων . Η αρνητική εικόνα που είχε δημιουργηθεί γύρω από το τύπο άλλαξε την δεκαετία του 1950. Η περίοδος αυτή

περιλάμβανε μία ταχεία ανάπτυξη με κύριο γνώμονα την ανάδειξη ενός κράτους πρόνοιας σε παγκόσμιο επίπεδο .Ωστόσο, οι ρήξεις που είχε υποστεί η Ελλάδα από τους πολέμους οδήγησαν στην διαμόρφωση ενός συντάγματος που μείωσε την διαδικασία της νομοθετικής εξουσίας αλλά και την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Το σύνταγμα του 1952 φαίνεται να αποτέλεσε μία πιο συντηρητική εκδοχή του συντάγματος του 1911 καθώς έδωσε έμφαση στην προστασία του κράτους από εχθρούς. Επίσης, μέσα από τις αντιδράσεις γύρω από τις καταχρήσεις του τύπου δόθηκε ένα γερό μήνυμα αυστηροποίησης με την μείωση των ελευθεριών (Βλαχόπουλος, 2013).

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΥ 1952

«Άρθρο 14: Έκαστος δύναται να δημοσιεύη προφορικά,εγγράφως και διά του τύπου τους στοχασμούς του,τηρών τους νόμους του Κράτους.

Ο τύπος είναι ελεύθερος.Η λογοκρισία ως και παν άλλων προληπτικών μέτρων απαγορεύονται.

Απαγορεύεται ωσαύτως η κατάσχεσις εφημερίδων και άλλων εντύπων διατριβών ,είτε προ της δημοσιεύσεως ,είτε μετ'αύτην.

Επιτρέπεται σε κατ' εξαίρεσιν η κατάσχεσις μετά την δημοσίευσιν ένεκα προσβολής κατά της Χριστιανικής θρησκείας,ένεκα ασέμνων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανώς την δημόσιαν αιδώ,κατά τάς υπό του νόμου οριζομένας περιπτώσεις ,ένεκα του προσώπου του Βασιλέως,του Διαδόχου, των συζύγων και των τέκνων αυτών,εάν το περιεχόμενον του δημοσιεύματος κατά τούς όρους του νόμου είναι φύσεως τοιαύτης ώστε να αποκαλύπτει κινήσεις των ένοπλων δυνάμεων στρατιωτικής σημασίας ή οχύρωσις της Χώρας .

Να είναι προφανώς στασιαστικόν ή να στρέφεται κατά της εθνική ακεραιότητος ή ν' αποτελή πρόκλησιν εις διάπραξιν εγκλήματος εσχάτης προδοσίας, αλλά εις τάς περιπτώσεις ταύτας εντός είκοσι τεσσάρων ωρών από της κατασχέσεως οφείλει ο Εισαγγελεύς να υποβάλη την υπόθεσιν εις το Δικαστικόν συμβούλιον ,και τούτο εντός ετέρων είκοσι τεσσάρων ωρών να αποφανθή περί της διατηρήσεως ή της άρσεως της κατασχέσεως , άλλως η κατάσχεσις αίρεται αυτοδικαίως.

Ανακοπή κατά του βουλεύματος επιτρέπεται εις μόνον τόν δημοσιεύσαντα το κατασχέθεν .

Το δικαστηρίον μετά τρείς τουλάχιστον καταδίκας εις περιπτώσιν διαπράξεως διά του τύπου αδικήματος δι' ο επιτρέπεται κατάσχεσις,διατάσσει τήν οριστικήν ή

προσωρινή παύση της εκδόσεως του εντύπου και εις βαρείας περιπτώσεις την απαγόρευση της ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος υπό του καταδικασθέντος. Η παύσις ή η απαγόρευσις άρχονται αφ' ής η καταδικαστική απόφασις καταστή τελεσίδικος.

Απαγορεύεται η παρ' ουιουδήποτε χρήσις του τίτλου πανθείσης εφημερίδος επί μίαν δεκαετίαν από της οριστικής παύσεως της.

Τα αδικήματα του τύπου δέν θεωρούνται ως επ' αυτοφώρω» (Γ.Βαβαρέτου, 1961).

Όπως φαίνεται και από το άρθρο, η οπισθοδρόμηση που έγινε στην ελληνική νομοθεσία μέσα από το σύνταγμα του 1952 ήταν απόρροια της πολιτικής αστάθειας που επί χρόνια ταλάνιζε την ελληνική κοινωνία και την διεθνή σκηνή. Ο εμφύλιος πόλεμος και η Δ' Αναθεωρητική βουλή έθεσαν νέα μέτρα με αποτέλεσμα ο τύπος να δεχτεί επιπλέον περιορισμούς οι οποίοι σφράγισαν τις νέες βάσεις γύρω από την κατάσχεση ενός εντύπου. Συγκεκριμένα, αυξήθηκαν οι περιπτώσεις κατάσχεσης ενός εντύπου με αποκορύφωμα την προσωρινή παύση έκδοσης της εφημερίδας εάν διαπιστωθεί παραβίαση πάνω από τρεις φορές. Επιπρόσθετα, οι διατάξεις ρύθμιζαν τα προσόντα που έπρεπε να έχει ένας δημοσιογράφος ενώ επέτρεψαν την απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος περιορίζοντας ακόμα περισσότερο την ελευθερία έκφρασης και ανάπτυξης του λόγου των ατόμων. Τέλος, το σύνταγμα του 1952 οριοθέτησε και την έννοια του τύπου κάνοντας διάκριση μεταξύ αυτού και των άλλων μέσω ενημέρωσης όπως ήταν ο κινηματογράφος η φωνογραφία ,η ραδιοφωνία ,κλπ..

Η προσπάθεια του νέου συντάγματος να μειώσει την ελευθερία του τύπου βρήκε αντίθετη την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του 1950. Η Σύμβαση και ειδικότερα το άρθρο 10 όρισε ξεκάθαρα το δικαίωμα του κάθε πολίτη στην ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης ενώ διατύπωνε τους όρους με τους οποίους ήταν αποδεκτός ο περιορισμός του δικαιώματος αυτού.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του 1950

«Άρθρο 10: Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφορειών ή ιδεών ,άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.

Η άσκησης των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένη καθήκοντα και ευθύνες δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατύπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένας υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημόσιαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας. (Αποπ., n.d.)»

Η διαφορά μεταξύ των διατάξεων του ελληνικού συντάγματος και της ευρωπαϊκής σύμβασης έδειχνε τα πλήγματα που δέχτηκαν τα ατομικά δικαιώματα λόγω των έντονων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών της περιόδου εκείνης. Κάτω από το κάλυμμα της βασιλευόμενης δημοκρατίας και του κοινοβουλευτικού συστήματος, ο βασιλιάς προσπάθησε να κάνει χειραγώγηση περιορίζοντας τις αντίθετες απόψεις και επαναφέροντας την δικτατορία. Η ακόμα πιο μεγάλη έξαρση ήρθε το 1965 με την κατάργηση ακόμα και του συντηρητικού συντάγματος του 1952 με αποκορύφωμα την επιβολή χούντας το 1967. Παρόλο, τις περιοριστικές διατάξεις η έκδοση του τύπου συνεχίστηκε παράνομα μέχρι την δεκαετία του 1970 ασκώντας ισχυρή κριτική στην πολιτική εξουσία.

Αναθεωρήσεις 1975/2001

Η κατάλυση του δικαιώματος περί ελευθερίας του τύπου έλαβε τέλος με την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1975. Η αναθεώρηση του 1975 έθεσε σε ισχύ το άρθρο 14 του συντάγματος του 1952 παρά τον συντηρητικό του χαρακτήρα. Κύριο χαρακτηριστικό του συντάγματος αποτέλεσε η ενίσχυση των ατομικών δικαιωμάτων. Επίσης, το σύνταγμα λόγω της δικτατορίας που είχε προηγηθεί έθεσε στο επίκεντρο τον άνθρωπο και όχι το κράτος. Κατάφερε να δημιουργήσει ένα κράτος ισχυρό που στόχο είχε την ανάπτυξη και την είσοδο της ελληνικής κοινωνίας στους θεσμούς και τις προστασίες της Ευρωπαϊκής ένωσης. Μεταξύ άλλων, εξουσιοδότησε τον νομοθέτη να θέτει τα προσόντα και τις προϋποθέσεις άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και θεώρησε απαραίτητη την διατύπωση του τρόπου χρηματοδότησης των εφημερίδων και των περιοδικών. Τέλος, αν και κατάργησε την διάταξη του συντάγματος του 1952 περί λήψης μέτρων γύρω στον λόγο των εντύπων που θεωρούνταν επικίνδυνα για τις νεότερες ηλικίες υποστήριξε ότι η νομοθετική εξουσία είναι σε θέση να ελέγχει τους κινδύνους που θα προέκυπταν στην ελευθερία του τύπου.

Ε' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ 1975

«Άρθρο 14 παράγραφος 3: Κατ' εξαίρεσιν επιτρέπεται η κατάσχεσις, παραγγελία του

εισαγγελέως μετά την κυκλοφορίαν :

A)Ένεκα προσβολής της χριστιανικής και πάσης άλλης γνωστής θρησκείας.

B)Ένεκα προσβολής του προσώπου του Προέδρου της δημοκρατίας...

Παράγραφος 8:Νόμος ορίζει τας προϋποθέσεις και τα προσόντα ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

Παράγραφος9:Νόμος δύναται να προσδιορίση ότι τα μέσα χρηματοδοτήσεως εφημερίδων και περιοδικών δέον να καθίστανται γνωστά.» (Χ.Χρηστίδης, 1976)

Στην συνέχεια, αν και οι αναθεωρήσεις του 1986 και του 2008 δεν έθιξαν το ζήτημα που είχε δημιουργηθεί επί δεκαετίες γύρω από το άρθρο 14 και την ελευθερία του τύπου ,η αναθεώρηση του 2001 διαμόρφωσε το άρθρο με νέες διατάξεις και μετέβαλλε ουσιαστικά τον χαρακτήρα της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων. Οι καινοτομίες που υιοθετήθηκαν οδήγησαν και στην αναβάθμιση του δικαιώματος αλλά χωρίς να συμπεριλαμβάνονται τολμηρές παρεμβάσεις .Επίσης, το σύνταγμα του 2001 αποτέλεσε το πρώτο συνταγματικό κείμενο το οποίο προσπάθησε να δημιουργήσει φραγμούς μεταξύ οικονομίας και πληροφόρησης. Η πληροφόρηση που αποτελεί μία από τις κύριες λειτουργίες του τύπου και εξυπηρετεί την ανάγκη του ανθρώπου να ενημερώνεται για τα γεγονότα που επικρατούν στο κράτος του ,φαίνεται να δέχτηκε νέα μέτρα σύμφωνα με τα οποία θα προστατευόταν. Συγκεκριμένα, η διάταξη αν και ανέφερε, ότι η ελευθερία του τύπου αφορά όλα τα στάδια έκδοσης εφημερίδας ή και άλλης μορφής εντύπου, από την επιλογή του υλικού, του προσωπικού που θα στελεχώσει το έντυπο, ως και την κυκλοφορία, πώληση και διανομή του , προέβη στην διόρθωση των παραγράφων 5,7,9 οι οποίες σχετιζόταν τόσο με τις απαγορεύσεις για τον βασικό μέτοχο και τη διαφάνεια των μέσων χρηματοδότησης και των οικονομικών των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης όσο και με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των οργάνων του σε υποθέσεις που αφορούν αδικήματα του τύπου προς τους πολίτες. Τέλος, δόθηκε στο άτομο το δικαίωμα απάντησης σε κάποιο άσεμνο ή ανακριβή δημοσίευμα το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την περαιτέρω προστασία της ιδιωτικότητας του ατόμου απέναντι στα μέσα πληροφόρησης (Αnon., 2001).

Z' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ 2001

«Άρθρο 14:παράγραφος5. Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό

δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης.

παράγραφος 7. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των άλλων μέσων ενημέρωσης και με την ταχεία εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων.

παράγραφος 9. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης πρέπει να γίνονται γνωστά, όπως νόμος ορίζει. Νόμος προβλέπει τα μέτρα και τους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι για την πλήρη διασφάλιση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στην ενημέρωση. Απαγορεύεται η συγκέντρωση του ελέγχου περισσότερων μέσων ενημέρωσης της αυτής ή άλλης μορφής. Απαγορεύεται ειδικότερα η συγκέντρωση περισσότερων του ενός ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης της αυτής μορφής, όπως νόμος ορίζει. Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσων ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Η απαγόρευση του προηγούμενου εδαφίου καταλαμβάνει και κάθε είδους παρένθετα πρόσωπα, όπως συζύγους, συγγενείς, οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρείες. Νόμος ορίζει τις ειδικότερες ρυθμίσεις, τις κυρώσεις που μπορεί να φθάνουν μέχρι την ανάκληση της άδειας ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού και μέχρι την απαγόρευση σύναψης ή την ακύρωση της σχετικής σύμβασης, καθώς και τους τρόπους ελέγχου και τις εγγυήσεις αποτροπής των καταστρατηγήσεων των προηγούμενων εδαφίων.» (Anon., 2001)

5.ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Άρθρο 14 ελληνικού συντάγματος

Ο τύπος ως ένα σύνθετο έντυπο το οποίο περιλαμβάνει ιδέες, απόψεις και πληροφορίες σχετικά με την κοινωνία είναι πλέον θεσμικά και νομικά κατοχυρωμένο ως ένα από τα σημαντικότερα ατομικά δικαιώματα ενός δημοκρατικού πολιτεύματος. Το άρθρο 14 του συντάγματος περί ελευθερίας του τύπου το οποίο γνώρισε μεγάλες μεταρρυθμίσεις μέσα στο χρόνο, φαίνεται να δέχτηκε άλλοτε χαρακτηριστικά αυστηροποίησης και άλλοτε δημοκρατικά. Οι τροποποιήσεις αυτές σε όλες τις περιπτώσεις ήταν αποτέλεσμα των ιστορικών γεγονότων (όπως είδαμε και στην ιστορική αναδρομή) που ταλάνιζαν τόσο το πολιτικό και κοινωνικό σύστημα του κράτους όσο και την διαμόρφωση του τύπου μέσα σε

αυτό. Η σημερινή διάταξη συνδυάζει σε μεγάλο βαθμό φιλελεύθερα χαρακτηριστικά με τα περιοριστικά των προηγούμενων αναθεωρήσεων. Ο συνδυασμός αυτός έγινε μέσω της επικράτησης των περιοριστικών διατάξεων του συντάγματος 1975 στα οποία δεν φαίνεται να έγινε κάποια μεταρρύθμιση στις αναθεωρήσεις του 1986 και 2008. Τα φιλελεύθερα και πιο δημοκρατικά στοιχεία του άρθρου επήλθαν με την αναθεώρηση του 2001 που αν και δεν προέβη σε τολμηρές αναδιαμορφώσεις, μετέβαλλε τον χαρακτήρα της προστασίας του θετικά.

Στο άρθρο παρουσιάζεται ως απόλυτη η απαγόρευση τόσο του προληπτικού μέτρου όσο και της λογοκρισίας. Δίνεται στο κράτος το δικαίωμα να λαμβάνει θετικά μέτρα για την εξασφάλιση της άσκησης της ελευθερίας του τύπου. Το μέτρο αυτό παραχωρεί στο κράτος την ιδιότητα να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την λειτουργία του τύπου όπως ο τρόπος κυκλοφορίας των εντύπων ή η ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες. Με την τελική διαμόρφωση του άρθρου το άτομο, επιπλέον, έχει δικαίωμα απάντησης όταν θίγεται από κάποιο άσεμνο δημοσίευμα ενώ τα μέσα ενημέρωσης έχουν την υποχρέωση να γνωστοποιούν την ιδιοκτησία και την οικονομική κατάσταση για να αποτραπεί ο έλεγχος των μέσων από λίγους ιδιώτες.

Οι νέες διατάξεις του άρθρου 14 περιλαμβάνουν όλα τα μέσα πληροφόρησης (ηλεκτρονικά και έντυπα). Η διαπίστωση αυτή προκύπτει καθώς στην παράγραφο 1 του άρθρου ως τύπος ορίζεται οποιοδήποτε αποτύπωμα το οποίο εκφράζει απόψεις και ιδέες ενώ στην παράγραφο 2 ως τύπος προσδιορίζεται οποιοδήποτε έντυπο που έχει ως σκοπό την μαζική διάδοση. Επιπρόσθετα, η στελέχωση των εφημερίδων ή άλλων εντύπων μπορεί να γίνει από κάθε άτομο χωρίς να έχει την ιδιότητα του επαγγελματία δημοσιογράφου παρόλο που στην παράγραφο 8 αναφέρεται για τα προσόντα που πρέπει να κατέχει κάποιος για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Η ερμηνεία της παραγράφου δεν είναι ότι όποιος δεν κατέχει αυτές τις προϋποθέσεις δεν έχει το δικαίωμα να δημοσιεύει κάποιο άρθρο ή σχόλια στο τύπο αλλά μέσω της παραγράφου προσδιορίζονται κάποια επαγγελματικά θέματα των δημοσιογράφων όπως η μισθοδοσία κλπ. Στην αναθεώρηση του 2001 αν και δεν υπάρχει κάποιο μέτρο σχετικά με την εθνικότητα των ατόμων που εκδίδουν έντυπα γίνεται ρητή απαγόρευση στην έκδοση πολιτικών ή οικονομικών κλπ εφημερίδων από πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου όπου το μεγαλύτερο ποσοστό της μετοχής τους ελέγχεται από την κρατική εξουσία (Κ.Χρυσόγονος, 2017).

Γενικότερα, μέσα από το άρθρο 14 περί ελευθερίας του τύπου αποτυπώνονται όλες τις αναγκαίες απαιτήσεις και ελευθερίες σχετικά με την λειτουργία και την συγκρότηση των

εκδοτηρίων, την κυκλοφορία και διάδοση των εντύπων αλλά και πρωτίστως την προστασία άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Έχοντας υπόψη λοιπόν τις παραπάνω προαπαιτήσεις και τις αναθεωρήσεις, το άρθρο 14 διαμορφώθηκε ως εξής:

«1.Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.
2. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.
3. Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται.Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία:α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας,β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας,γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους,δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.
4. Σ' όλες τις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου ο εισαγγελέας, μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από την κατάσχεση, οφείλει να υποβάλει την υπόθεση στο δικαστικό συμβούλιο, και αυτό, μέσα σε άλλες είκοσι τέσσερις ώρες, οφείλει να αποφασίσει για τη διατήρηση ή την άρση της κατάσχεσης, διαφορετικά η κατάσχεση αίρεται αυτοδικαίως. Τα ένδικα μέσα της έφεσης και της αναίρεσης επιτρέπονται στον εκδότη της εφημερίδας ή άλλου εντύπου που κατασχέθηκε και στον εισαγγελέα.
5. Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης.
6. Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μία πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και, σε βαριές περιπτώσεις, την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει Η παύση ή η απαγόρευση αρχίζουν αφότου η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη.

7. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των άλλων μέσων ενημέρωσης και με την ταχεία εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων.

8. Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

9. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης πρέπει να γίνονται γνωστά, όπως νόμος ορίζει. Νόμος προβλέπει τα μέτρα και τους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι για την πλήρη διασφάλιση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στην ενημέρωση. Απαγορεύεται η συγκέντρωση του ελέγχου περισσότερων μέσων ενημέρωσης της αυτής ή άλλης μορφής. Απαγορεύεται ειδικότερα η συγκέντρωση περισσότερων του ενός ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης της αυτής μορφής, όπως νόμος ορίζει. Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσων ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Η απαγόρευση του προηγούμενου εδαφίου καταλαμβάνει και κάθε είδους παρένθετα πρόσωπα, όπως συζύγους, συγγενείς, οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρείες. Νόμος ορίζει τις ειδικότερες ρυθμίσεις, τις κυρώσεις που μπορεί να φθάνουν μέχρι την ανάκληση της άδειας ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού και μέχρι την απαγόρευση σύναψης ή την ακύρωση της σχετικής σύμβασης, καθώς και τους τρόπους ελέγχου και τις εγγυήσεις αποτροπής των καταστρατηγήσεων των προηγούμενων εδαφίων.» (Αnon., n.d.)

Άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Το ελληνικό σύνταγμα σε ότι αφορά τα ατομικά δικαιώματα και στην προκειμένη περίπτωση την ελευθερία του τύπου περιορίζεται και συμμορφώνεται στις ιδιαίτερες συμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων καθώς μέσω αυτού ο άνθρωπος έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις και την γνώμη του καθώς και να διαδίδει ιδέες χωρίς να υπόκειται σε περιορισμούς. Οι διατάξεις αυτές καθορίζουν τόσο την ιδιότητα ενός δημοκρατικού πολιτεύματος αλλά δίνουν ταυτόχρονα το έναυσμα στα αυταρχικά καθεστώτα να τα περιορίσουν για την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας τους. Επιπρόσθετα, όπως κατοχυρώνεται στην ΕΣΔΑ κύριος γνώμονας για την ελευθερία έκφρασης αποτελεί η ελευθερία πληροφόρησης. Η άσκηση του

δικαιώματος στην ελευθερία λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών υπάγεται σε διάφορες κυρώσεις και περιορισμούς καθώς είναι αναγκαία μέτρα για την ανάπτυξη της δημοκρατίας και την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών.

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.

2. Η άσκηση των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας. (Χ.Μπουρλογιάννη-Βράιλα,Ε.Πετρουλά, 2003)

6.ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Η ελευθεροτυπία χωρίς αμφιβολία αποτελούσε ένα μέσο κατά το οποίο τα άτομα μπορούσαν ελεύθερα να εκφράζουν τις ιδέες ,απόψεις ή γνώμες τους χωρίς να υπάρχει κάποια εξωτερική παρέμβαση βοηθώντας με αυτό τον τρόπο να προάγονται οι αρχές της δημοκρατίας. Ωστόσο, μέσα από τις αναθεωρήσεις και τα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στην ελληνική κοινωνία ,το άρθρο 14 δέχτηκε πολλές φορές τροποποιήσεις στο εσωτερικό της όπως συνέβη και στους φορείς του συνταγματικού αυτού δικαιώματος. Αρχικά, όπως προκύπτει από το σύνταγμα του 1864 φορείς της ελευθερίας του τύπου ήταν μόνο ιδιώτες είτε επιδίωκαν το κέρδος είτε όχι . Όμως ήδη από το 1864 αν και η ελευθερία της έκφρασης και του τύπου κατοχυρώθηκε για Έλληνες και αλλοδαπούς , φαίνεται ότι δικαίωμα έκδοσης κατείχαν μόνο όσοι είχαν Ελληνική ιθαγένεια αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο αλλοδαπούς καθώς θεωρείτο ότι δεν θα πρέπει ξένοι εκδοτικοί οίκοι να διαδίδουν ψευδείς πληροφορίες. Αυτή η διάταξη επικράτησε μέχρι το σύνταγμα του 1952 στο οποίο δόθηκε ένας επιπλέον περιορισμός κατά τον οποίο εκτός από την ελληνική ιθαγένεια θα πρέπει το άτομο να μην έχει στερηθεί τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα του. Η αυστηροποίηση της διάταξης προέκυψε από τις ιστορικές εξελίξεις εκείνης της περιόδου αναγκάζοντας τον εκδότη μίας εφημερίδας να

βρίσκεται στην Ελλάδα και να μην αποτελεί ανώνυμη εταιρία. Ο στόχος αυτής της πολιτικής έγινε για την αποτροπή εισχώρησης ξένης προπαγάνδας στην ελληνική κοινότητα (Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005).

Το ισχύον σύνταγμα όπως εφαρμόστηκε μετά την αναθεώρηση του 2001 άλλαξε καθοριστικά τις διατάξεις καθιερώνοντας ότι φορείς του συνταγματικού δικαιώματος είναι όλοι όσοι ασκούν οποιαδήποτε δραστηριότητα του τύπου ή λόγου επαγγέλματος είτε ατομικά ως πολίτης . Έτσι, δόθηκε καταρχήν το δικαίωμα και στους αλλοδαπούς να συμμετέχουν στην έκδοση καθώς μία αντίθετη άποψη θα οδηγούσε σε σύγκρουση με το Ευρωπαϊκό δίκαιο στο οποίο απαγορεύεται οποιαδήποτε διάκριση λόγω της ιθαγένειας. Επιπρόσθετα, την ισχύ του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου μπορεί να λαμβάνουν και νομικά πρόσωπα που ασκούν τέτοιες δραστηριότητες αν και μέχρι το 1952 είχε καθοριστεί ότι μόνο φυσικά πρόσωπα είχαν την δυνατότητα αυτή γεγονός που συνέβη με σκοπό να μην υπάρξει αποφυγή αστικής και ποινικής ευθύνης .Η δραστηριότητα αυτή περιορίζεται στα νομικά πρόσωπα καθώς θα πρέπει να οριστούν κάποια φυσικά πρόσωπα που θα έχουν τις παραπάνω ευθύνες. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό της ιδιωτικοποίησης της έκδοσης είναι η απαγόρευση του ελέγχου της κρατικής εξουσίας αλλά και των φορέων της δημόσιας εξουσίας επειδή η ελευθερία του τύπου αποτελεί ατομικό δικαίωμα το οποίο πρέπει να προστατεύεται από τις αυθαιρεσίες της κρατικής εξουσίας καθώς μέσω αυτού του δικαιώματος τα άτομα μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα ακόμα και κριτική απέναντι στο κράτος. Με αυτόν τον τρόπο, ο νομοθέτης ο οποίος σύμφωνα με το άρθρο πρέπει να ελέγχει και να περιορίζει την κατάχρηση του δικαιώματος, δεν περιορίζεται από το σύνταγμα και μπορεί να απαγορεύσει σε πολλές περιπτώσεις την εξουσία των δημόσιων αρχών χωρίς ωστόσο να θίγει τα δικαιώματα των νομικών προσώπων .Ένας τρίτος φορέας της ελευθερίας του τύπου είναι και οι ανήλικοι. Το ατομικό τους δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης και στην ελευθερία του τύπου προστατεύεται όσο αφορά τις προσβολές από την κρατική εξουσία αλλά μπορεί να περιοριστεί ως ένα βαθμό από ένα κηδεμόνα μέσω του γονικού δικαιώματος πχ να απαγόρευση της ανάγνωσης κάποιου βιβλίου ή περιοδικού (Κ.Χρυσόγονος, 2017).

Συμπερασματικά, η ελευθερία του τύπου είναι ελευθερία όλων των ατόμων αφού οποιοσδήποτε μπορεί να εκφράζει τους στοχασμούς του μέσου αυτού .Άρα ,φορείς του δικαιώματος είναι τα νομικά πρόσωπα του ιδιωτικού δικαίου και τα νομικά πρόσωπα του δημόσιου δικαίου. Παρόλο που τα νομικά πρόσωπα του δημόσιου δικαίου αποτελούν φορείς δημόσιας εξουσίας μπορούν να εκδίδουν π.χ. εφημερίδες της κυβερνήσεως χωρίς να μπορεί να γίνει απαγόρευση της άσκησης της ελευθερίας του τύπου .

Η ελευθερία του τύπου δεν νοείται ως δικαίωμα χωρίς την συνοδεία ευθυνών και περιορισμών τόσο στην συλλογή πληροφοριών και την έκδοσή τους όσο την ανάγνωση από το κοινό. Αν και στην Ευρωπαϊκή σύμβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προβλέπεται μέσω του άρθρου 10 το δικαίωμα στην ελευθερία του τύπου δεν αναγράφονται οι περιορισμοί και οι προϋποθέσεις που πρέπει να ισχύουν, κάτι που στην ελληνική νομολογία συμβαίνει.

Το ελληνικό σύνταγμα προβλέπει μέσα από το προληπτικό και το κατασταλτικό σύστημα τους τρόπους που μπορεί η δημόσια διοίκηση και γενικά το κράτος να παρέμβει στην άσκηση αυτού του δικαιώματος. Κατά το προληπτικό σύστημα δίνεται το δικαίωμα στην κυβέρνηση να απαγορεύει με συγκεκριμένους τρόπους την έκδοση και διάδοση των γνωμών δια του τύπου. Ωστόσο, στην περίπτωση άσκησης αυτού του συστήματος (που δεν αποτελεί είδος ρύθμισης αλλά απαγόρευσης) περιορίζεται σοβαρά το δικαίωμα άσκησης της ελευθερίας του τύπου γεγονός που καταλύει το δημοκρατικό πολίτευμα. Προληπτικό μέτρο αποτελεί η λογοκρισία κατά την οποία οποιαδήποτε δημόσια διοίκηση μπορεί να ασκεί έλεγχο στα έντυπα τόσο κατά την σύνταξη τους όσο και στην έκδοσή τους και να καθορίζει αν πρέπει να επιτραπεί η διάδοσή τους. Ένα τέτοιο είδος προληπτικού μέτρου απαγορεύεται από το σύνταγμα « *Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.*» καθώς έτσι προκύπτει κατάχρηση της ουσίας του δικαιώματος από τις αρχές. Για να μην γίνεται η κατάχρηση θα πρέπει η χρήση αυτού του μέτρου άδειας από τις αρχές να γίνεται μόνο σε περιπτώσεις στις οποίες είναι αδύνατη η χρήση ηπιότερων μέτρων. Ένα δεύτερο προληπτικό μέτρο είναι η εγγύηση που δίνεται στο δημόσιο σε περίπτωση παραβίασης των νόμων αλλά και η φορολογία του χαρτιού που έχει ως συνέπεια την ρύθμιση της τιμής πώλησης του εντύπου από το Κράτος. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική δυσχέρεια των εκδοτικών οίκων με αποτέλεσμα την μείωση της πώλησης των εντύπων και τον περιορισμό διάδοσης ιδεών και απόψεων. Επιπρόσθετα, η παύση (προσωρινή ή οριστική) ενός εντύπου αλλά και η καθιέρωση των προϋποθέσεων άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος όπως ίσχυαν στο σύνταγμα του 1952 περιόρισαν σε μεγάλο βαθμό το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου (Α.Μάνεσης, 1980) Το προληπτικό σύστημα απαγορεύεται από το σύνταγμα καθώς μέσα από κάποιες διατάξεις τίθενται όρια στην άσκηση του δικαιώματος. Κατά το άρθρο 14 του ισχύοντος συντάγματος υπάρχουν συγκεκριμένοι τρόποι και διατάξεις για την άσκηση προληπτικών μέτρων. Η παύση του εντύπου μπορεί να γίνει μέσω της παραγράφου 6 άρθρου 14 στην οποία προβλέπεται ότι με την παραβίαση τρεις φορές του νόμου στην διάρκεια πέντε ετών ο δικαστής ή εισαγγελέας

έχει την υποχρέωση να προβεί σε προσωρινή ή οριστική παύση ή ακόμα και την παύση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος σε δύσκολες περιπτώσεις « Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μία πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και, σε βαριές περιπτώσεις, την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει Η παύση ή η απαγόρευση αρχίζουν αφότου η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη». Επίσης, ένα δεύτερο προληπτικό μέτρο αποτελεί και ο καθορισμός των προσόντων και προϋποθέσεων άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος όπως αυτή ορίζει η παράγραφος 8 του άρθρου 14 του συντάγματος « Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος». Συμπερασματικά, το προληπτικό σύστημα πρέπει να λειτουργεί με τρόπο ώστε να μην αντιβαίνει το σύνταγμα και τις διατάξεις τους. Δεύτερον ,θα πρέπει η διάρκεια τους να μην οδηγεί στην καταστολή της ουσίας του θεμελιώδους δικαιώματος και να εφαρμόζεται μόνο σε συγκεκριμένες σοβαρές περιπτώσεις (Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005).

Όσο αφορά το κατασταλτικό σύστημα, το κράτος λειτουργεί και παρεμβαίνει με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία του δικαιώματος και την παρεμπόδιση καταχρήσεων και παραβιάσεων. Η εφαρμογή του συστήματος εξασφαλίζει της αποτελεσματική άσκηση της ελευθερίας του τύπου καθώς μόνο με την παράγραφο 3 του άρθρου 14 του συντάγματος το κράτος μπορεί να απαγορεύσει την διάδοση εντύπων και την κατάσχεση τους είτε πριν την κυκλοφορία είτε μετά μόνο σε περιπτώσεις που η άσκηση του δικαιώματος περιορίζει ή καταλύει την ύπαρξη άλλου θεμελιώδους δικαιώματος «Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία :α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας, γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους, δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.» (Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005)

Η οριοθέτηση και περιορισμός του δικαιώματος του τύπου υποστηρίζεται σε μεγάλο βαθμό λόγω της ανάγκης προστασίας που διέπει άλλα θεμελιώδη δικαιώματα κατοχυρωμένα στο ελληνικό σύνταγμα. Με γνώμονα αυτήν την ανάγκη, μέσα στο άρθρο 14 του συντάγματος καθορίζονται ειδικοί και γενικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου χωρίς να θίγεται η προστασία που δίνεται στο τύπο. Θα πρέπει επίσης να τονιστεί ότι οι περιορισμοί αυτοί περιλαμβάνουν μέτρα γύρω από τον πυρήνα διάδοσης και έκδοσης .Ο τρόπος προμήθειας και μελέτης του εντύπου αποτελεί ξεχωριστό κομμάτι που πρέπει να ρυθμίζεται πάντα μέσα στο σύνταγμα.

Όσο αφορά του γενικούς κανόνες στους οποίους υπάγεται κάθε είδος έκφρασης και διάδοσης μίας άποψης ή πληροφορίας ,το άρθρο 14 του συντάγματος εισάγει στην παράγραφο 1 γενικά τον τρόπο με τον οποίο επιφυλάσσεται το δικαίωμα αυτό, προσαρμοσμένο ωστόσο στους τυπικούς νόμους του κράτους που ψηφίζονται μέσα στην βουλή και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με άλλα λόγια ,νόμοι οι οποίοι δεν στρέφονται εναντίον συγκεκριμένου ατόμου αλλά έχουν σκοπό την προφύλαξη των δικαιωμάτων ανεξάρτητα από κάθε άποψη και πρόσωπο. Έτσι, οι γενικοί κανόνες που προκύπτουν από τους νόμους του κράτους προσπαθούν να μην προσβάλλουν τον πυρήνα ελευθερίας του τύπου αλλά να προστατεύουν διάφορες πτυχές δικαιωμάτων που παραβιάζονται μέσα από τον τύπο. Αρχικά, η τιμή (η ηθική υπόληψη ,φήμη ή καταξίωση στο κοινωνικό χώρο του ατόμου) είναι ένα νομιμοποιημένο αγαθό που σε πολλές περιπτώσεις προσβάλλεται από το τύπο μέσω των άσεμνων δημοσιευμάτων ή προσβλητικών πληροφοριών .Με την διάδοση ψευδών πληροφοριών θίγεται η προσωπικότητα του ατόμου κάτι που φέρνει αντιμέτωπο το τύπο με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα. Σε αυτό το μέτρο υπογραμμίζεται και η κριτική που μπορεί να ασκηθεί από τους συντάκτες του τύπου χωρίς την κατάλληλη συμμόρφωση η οποία μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση και προσβολή. Παρόλο που η άσκηση πολιτικής κριτικής ή η διάδοση γεγονότων από το τύπο αποτελεί στοιχείο της δημοκρατίας όταν η κριτική αυτή ξεφύγει από το δημόσιο στο ιδιωτικό πεδίο καταπατούνται άλλες αρχές. Για τον λόγο αυτό , στην παράγραφο 3 του ίδιου ορθού κατοχυρώνεται η μη εφαρμογή των παραγράφων 1-2 εάν διαπιστώνεται είδος εξύβρισης ή συκοφαντικής δυσφήμισης ή ακόμα και διάδοσης πληροφοριών που αφορούν τις στρατιωτικές δυνάμεις της χώρας. Αποτέλεσμα των γενικών κανόνων είναι ο περιορισμός του τύπου σε ότι αφορά την ιδιωτική ζωή πρωταρχικά καθώς είναι βασικό στοιχείο της προσωπικότητας .Ο σεβασμός της προσωπικότητας μπορεί να προσβληθεί με διάφορες μορφές μέσα από την έρευνα του δημοσιογράφου ή ακόμα και την

δημοσίευση. Η σταθεροποίηση και των δύο δικαιωμάτων επιχειρείται μέσα από τους γενικούς κανόνες του κράτους όπως η αρχή της δημοσιότητας καθώς μέσω της αρχής καθορίζεται το απαραβίαστο πεδίο της ιδιωτικής σφαίρας το οποίο με την προσβολή του θίγεται η αξιοπρέπεια της προσωπικότητας. Το άτομο με αυτόν τον τρόπο έχει το δικαίωμα να αποφασίζει με την σύμφωνη του για την αποτύπωση και διάδοση της εξωτερικής εικόνας του εξαιρώντας παρόλα αυτά τα πολιτικά πρόσωπα τα οποία αποτελούν δημόσια πρόσωπα. Τέλος, για την εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης και την προστασία της έχουν θεσπιστεί κανόνες οι οποίοι περιλαμβάνουν τόσο την απαγόρευση οποιουδήποτε δημοσιεύματος ή πληροφοριών που αφορά την συνεδρίαση ενός δικαστηρίου πριν την εκδίκαση της καθώς κάτι τέτοιο μπορεί να βλάψει την εξέλιξη μίας υπόθεσης (Γ.Κ.Καρακώστας, 2000).

Στις παραγράφους 5 έως 9 του άρθρου 14 του συντάγματος προκύπτουν οι ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου. Οι περιορισμοί αυτοί ενισχύθηκαν περαιτέρω στην αναθεώρηση του 2001 για την καλύτερη εφαρμογή τους. Ειδικό μέτρο αποτελεί η κατάσχεση οποιουδήποτε εντύπου θέτοντας και τους όρους με τους οποίους μπορεί να συμβεί αυτό. Πρώτος όρος αποτελεί η κατάσχεση του εντύπου μετά την κυκλοφορία του και ο πλήρης δικαστικός έλεγχος της κατασχέσεως. Επίσης, ένας δεύτερος όρος αποτελεί ο λόγος κατάσχεσης του εντύπου οι οποίοι απαριθμούνται ως εξής: α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας, β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας, γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους, δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος. Με την παράγραφο 7 ισχυροποιείται η θέση του νομοθέτη απέναντι στην υποβολή ευθύνης (αστικής και ποινικής) του τύπου και γενικότερα των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Έχοντας πάντα υπόψη την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης αλλά και την προστασία των δικαιωμάτων που περιέχονται στην ελευθερία αυτή, ο ειδικός κανόνας θέσπισε συνταγματικά την προστασία και τον περιορισμό του άρθρου 14 του συντάγματος. Ακόμα, η αλλαγή της παραγράφου όπου υποστήριζε την κατάλυση της ελευθερίας του τύπου αποτελεί αδίκημα που πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αυτόφωρο. Αυτό έδωσε την απόλυτη προσοχή στο άρθρο και ενίσχυσε την σοβαρότητα παραβίασης του καθώς ανεξάρτητα με την χρονική περίοδο παραβίασης ο νομοθέτης μπορεί να θέσει σε εφαρμογή τους κανόνες που την διέπουν (Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005).

Τέλος, στους ειδικούς κανόνες αναφέρεται η παράγραφος 9 μέσα στην οποία αναγράφεται ο

βασικός μέτοχος των εντύπων .Η διάκριση γίνεται για επιδίωξη απαγόρευσης δημιουργίας οικονομικών συμφερόντων ανάμεσα στην κρατική εξουσία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αρχικά, όσο αφορά το ιδιοκτησιακό πεδίο, θα πρέπει να γίνεται γνωστοποίηση των ατόμων ή επιχειρήσεων που μετέχουν .Αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής θα είναι η απόλυτη διαφάνεια των ιδιοκτητών και όσων ασκούν έλεγχο ή διαχειρίζονται τμήματα των Μ.Μ.Ε.. Επιπρόσθετα, η παράγραφος διατυπώνει την απαγόρευση σε ότι αφορά την συγκέντρωση του ελέγχου πολλών μέσων μαζικής ενημέρωσης από μικρό αριθμό μετόχων καθώς κάτι τέτοιο θα οδηγήσει αυτόματα στην εκμετάλλευση της ελευθερίας του τύπου και η μη έκφρασης μεγάλου πλήθους απόψεων.

B.ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

i. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

1.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Σκοπός της ραδιοτηλεόρασης κατά το σύνταγμα είναι η μετάδοση των πληροφοριών και ειδήσεων αλλά και προϊόντων λόγου και τέχνης χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί να μεταδίδει και άλλου είδους εκπομπών με διαφορετικό περιεχόμενο π.χ. επιστημονικού, ψυχαγωγικού, εκπαιδευτικού κλπ. Σε αντίθεση με τον τύπο, όπου διέπεται από την ελευθερία ενός ατομικού δικαιώματος, το σύνταγμα δεν ορίζει σε καμία περίπτωση την ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης ούτε σε ατομικό επίπεδο ούτε όμως και σε θεσμικό. Αντίθετα, παρουσιάζονται και συγκεκριμένοι περιορισμοί στους οποίους υπόκειται η ραδιοφωνία και τηλεόραση (αρ.15§ 2Σ).

Ήδη από το 1927 είχε γίνει μία πρώτη προσέγγιση αναφορικά με την ραδιοφωνία ,τηλεόραση και κινηματογράφο. Συγκεκριμένα, το άρθρο 16 προέβλεπε «Εξαιρετικώς δια τους κινηματογράφους δύναται να ληφθούν προληπτικά μέτρα προς προστασίαν της νεότητος» (Ν.Αλιβιζάτος, 1986).Από την πρώτη και όλας διάταξη φαίνεται ο διαχωρισμός μεταξύ τύπου και κινηματογράφου καθώς ο κινηματογράφος υφίσταται νομοθετικές ρυθμίσεις διαφορετικές σε σύγκριση με τις προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις. Η διαφοροποίηση δικαιολογείται αρχικά από την επιρροή και την αντιμετώπιση του κινηματογράφου σε ότι αφορά τους νέους. Παρόλο αυτά , αφετηρία για την διαμόρφωση της νομοθεσίας της ραδιοτηλεόρασης αποτέλεσε το σύνταγμα του 1952 το οποίο αναφερόταν στο περιορισμό της ραδιοφωνίας χωρίς να γίνεται λόγος στην τηλεόραση . Η ελληνική έννομη τάξη ,αν και επέτρεψε την ίδρυση και λειτουργία ραδιοφωνικών εκπομπών των ένοπλων δυνάμεων , προσπάθησε να αποσαφηνίσει τα όρια της ραδιοφωνίας μέσα από συνταγματικές διατάξεις προκειμένου να

υπάρξει υποταγή στο υπάρχων καθεστώς και διατήρηση του. Η ραδιοφωνία παρέμεινε έρμαιο του εκάστοτε κόμματος με αποτέλεσμα να διαδίδονται απόψεις κομματικής ιδεολογίας (δικτατορία). Το 1970 με νομοθετικό διάταγμα προβλεπόταν η ίδρυση και λειτουργία υπηρεσίας ενημερώσεων ένοπλων δυνάμεων (ΥΕΝΕΔ) με εγκαθίδρυση τηλεόρασης και ραδιοφωνίας. Με την εισαγωγή της τηλεόρασης στην Ελλάδα, ιδρύεται επίσης για πρώτη φορά το Εθνικό ίδρυμα ραδιοφωνίας και τηλεόρασης που υπόκειται ξεκάθαρα στον έλεγχο της εκάστοτε κυβέρνησης και του κοινοβουλίου. Μέσα σε αυτή την αυστηροποίηση έρχεται η καινοτομία η οποία εισήχθη από το σύνταγμα του 1975. Παρά την επανάληψη της παραγράφου 8 του άρθρου 14 συντάγματος του 1952 στην παράγραφο 1 του άρθρου 15 συντάγματος 1975 στην οποία επαναλαμβάνεται ο αποκλεισμός της ραδιοτηλεόρασης από τις προστατευτικές διατάξεις του τύπου , η καινοτομία προέκυψε από την παράγραφο 2 του άρθρου. Συγκεκριμένα, θεσπίστηκαν η αρχή του κρατικού ελέγχου, της αντικειμενικότητας και της ισότητας καθώς και η αρχή της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών. Έτσι, το σύνταγμα του 1975 ρύθμισε το τρόπο διαμόρφωσης των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών και τον κρατικό έλεγχο από το κοινό νομοθέτη αφήνοντας ωστόσο ανοιχτό το πεδίο που αφορά τους φορείς.

Δίνοντας μία θετική ρύθμιση της ραδιοτηλεόρασης η αναθεώρηση του 1975, ακολούθησε η περίοδος κατά την οποία πραγματοποιήθηκαν διάφορες ρυθμίσεις που καθόρισαν σε αρκετό βαθμό το θεσμό της ραδιοτηλεόρασης. Ειδικότερα, η διαφοροποίηση σε συνταγματικό επίπεδο μεταξύ τύπου και ραδιοτηλεόρασης προβλημάτισε ουσιαστικά με αποτέλεσμα να αποτελεί αντικείμενο επεξεργασίας τόσο σε θεσμικό όσο και κοινωνικό επίπεδο. Η μετάβαση από την δημόσια στην ιδιωτική τηλεόραση αποτέλεσε το καταλυτικό παράγοντα για την μεταβολή και ρύθμιση του ραδιοτηλεοπτικού καθεστώτος στην Ελλάδα ενώ παράλληλα διαπιστώθηκε η ανάγκη ρύθμισης του τρόπου αντιμετώπισης από την κρατική εξουσία. Η ίδρυση ενός ανεξάρτητου οργάνου για τον έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης ήταν μία πρώτης τάξεως επιλογή ώστε να μην υπόκειται η ραδιοτηλεόραση στο απόλυτο έλεγχο του κράτους και στην ιδιαίτερη αντιμετώπιση από κάθε κυβέρνηση. Παρόλο που το σύνταγμα του 1986 δεν επέφερε κάποια ουσιαστική αλλαγή, το 2001 καθιερώνεται συνταγματικά ότι η ραδιοφωνία και τηλεόραση δεν προστατεύονται από το άρθρο 14 του συντάγματος περί ελευθερίας του τύπου αλλά υπόκειται σε κρατικό έλεγχο.

1. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης.

***2. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει. Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης άδειας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την υποχρεωτική και δωρεάν μετάδοση των εργασιών της Βουλής και των επιτροπών της, καθώς και προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα (Αnon., 2008).*

2.ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΙ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ - ΙΣΟΤΗΤΑ - ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Ο νομοθέτης έθεσε τον κινηματογράφο ,την ραδιοφωνία και την τηλεόραση στην ρύθμιση του άρθρου 15 παράγραφος 1 επιδιώκοντας την εξασφάλιση του κρατικού ελέγχου σε αυτά τα μέσα επικοινωνίας καθώς διαφαίνεται η σημαντικότητα τους για την διαμόρφωση της πολιτικής, πολιτισμικής, κοινωνικής κλπ συνείδησης του πολίτη. Ωστόσο , οι διαφορές που προϋπήρχαν ανάμεσα στα μέσα δημιούργησαν προβλήματα που δεν μπορούσαν να καλυφθούν από μία μόνο απλή ρύθμιση .Το άρθρο 15§2 ήρθε να ενισχύσει την ρύθμιση αυτή εισάγοντας τις αρχές της αντικειμενικότητας ,ισότητας και ποιότητας με σκοπό την εγγύηση της ελευθερίας της ραδιοτηλεόρασης χωρίς την απόλυτο έλεγχο της από την κρατική εξουσία. Όσον αφορά την αντικειμενικότητα ,η οποία προβλέπεται σε κάθε περίπτωση ανεξάρτητα από την μορφή της οργάνωσης ή τον φορέα ,θα πρέπει σύμφωνα με το σύνταγμα να διέπεται από την πληρότητα έννοια αυτή δεν νοείται με μαθηματικό τρόπο (ραδιοτηλεοπτικός χρόνος) αλλά με την κάλυψη των σημαντικότερων γεγονότων με σκοπό την πλήρη ενημέρωση του κοινού. Επίσης ,η αντικειμενικότητα πρέπει να υπηρετείται από την ορθότητα αφού η μετάδοση των γεγονότων και πληροφοριών θα γίνεται με πραγματικά στοιχεία. Τέλος, κύριο συστατικό της αντικειμενικότητας είναι η αμεροληψία. Η εγγύηση της αμεροληψίας μπορεί να υπάρξει μόνο με τον κρατικό έλεγχο .Ωστόσο, αν και η ραδιοτηλεόραση υπόκειται στον έλεγχο της κρατικής εξουσίας δεν την υπηρετεί .Ο κρατικός έλεγχος λειτουργεί ως μέσο προστασίας χωρίς να υπονομεύει την αντικειμενικότητα της ραδιοτηλεόρασης όπως προκύπτει στο άρθρο 15 του συντάγματος. Η αντικειμενικότητα της ραδιοτηλεόρασης περιλαμβάνοντας τα παραπάνω στοιχεία αποτελεί μία βασική δημοκρατική αρχή κατά την

οποία προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και γίνεται η σωστή ενημέρωση των πολιτών (Ν.Αλιβιζάτος, 1986).

Η ραδιοτηλεόραση διέπεται και από την ισότητα η οποία για να είναι εφικτή συγγενεύει με αμεροληψία της αντικειμενικότητας. Συγκεκριμένα, η ίση μεταχείριση που προβλέπεται από το σύνταγμα δεν σημαίνει την ίδια αντιμετώπιση σε όλες τις περιπτώσεις αλλά την ίση μεταχείριση σε παρόμοιες περιπτώσεις. Αυτή η ομοιότητα δίνει την ευκαιρία επίτευξης της ισότητας στην ραδιοτηλεόραση. Αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής είναι η απαγόρευση του μονοπωλίου της ραδιοτηλεόρασης σε ορισμένες ομάδες ,ιδέες ή συμφέροντα (Δαγτόγλου, 2012).Επιπρόσθετα, η ισότητα λειτουργεί κατασταλτικά όσο αφορά τον αποκλεισμό συγκεκριμένων ομάδων (π.χ. πολιτικών, πολιτισμικών, θρησκευτικών μειονοτήτων) και την μείωση των διακρίσεων .Συμπερασματικά , για την διασφάλιση της ραδιοτηλεοπτικής λειτουργίας με αντικειμενικότητα και ισότητα δημιουργήθηκαν ειδικοί θεσμοί μέσα στο άρθρο 15. Οι θεσμοί ανέφεραν την δημιουργία ανεξάρτητου διοικητικού συμβουλίου για τον έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης και την αποφυγή του ολοκληρωτικού κρατικού ελέγχου αλλά και την ψήφιση και διορισμό διευθυντικού συμβούλου και άλλων προσώπων με ειδικές γνώσεις που θα δρούσαν με ακεραιότητα. Τέλος , η εφαρμογή της πολυφωνίας κυριάρχησε στο πλαίσιο της ραδιοτηλεόρασης με σκοπό την ισότητα.

Τα στοιχεία τόσο της αρχής της αντικειμενικότητας όσο και της αρχής της ισότητας όπως προκύπτουν από το σύνταγμα δεν πρέπει να υποβαθμίζουν την ποιότητα των εκπομπών. Αυτό μπορεί να συμβεί λαμβάνοντας υπόψη την πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας .Οι εκπομπές θα πρέπει να προβάλλονται χωρίς να φθείρονται αξίες που προάγουν το κοινωνικό σύνολο. Κατά συνέπεια, η διασφάλιση μίας ποιοτικής στάθμης στις εκπομπές αποτελεί μέλημα του άμεσου κρατικού ελέγχου .

3. ΑΜΕΣΟΣ ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Καθώς τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ιδιαίτερα η τηλεόραση αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας και μέσο ενημέρωσης και ψυχαγωγίας αλλά και διαμόρφωσης της άποψης του κοινού ,το μόνο σίγουρο είναι ότι πρέπει να ελέγχεται. Ειδικότερα, τα ΜΜΕ έχουν την δυνατότητα να μεταβάλλουν την οπτική του κοινού με την οποία αξιολογούν τους θεσμούς και την δράση των εκάστοτε κυβερνώντων εστιάζοντας σε συγκεκριμένα θέματα παραλείπονταν άλλα εξίσου σημαντικά , ενώ πολλές φορές τα ΜΜΕ γίνονται έρμια των κομμάτων. Επιπλέον, η ραδιοτηλεόραση δεν διέπεται από την ελευθερία του τύπου ως ατομικού δικαιώματος με αποτέλεσμα να είναι σημαντικός ο έλεγχος της από το κράτος. Για

τους λόγους αυτούς, η ελληνική νομοθεσία προσπάθησε να περιορίσει την επίδραση αυτή και να θέσει όρια στον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ και ιδιαίτερα στην ραδιοτηλεόραση. Σύμφωνα με το άρθρο 15 παράγραφος 2 προβλέπεται ο άμεσος κρατικός έλεγχος της ραδιοτηλεόρασης «*Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους*» χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται ο τρόπος και το αντικείμενο έλεγχου.

Για να γίνει κατανοητός ο όρος «άμεσος κρατικός έλεγχος» που έχει απασχολήσει για χρόνια τους θεωρητικούς, χρειάζεται και η κατάλληλη και ακριβέστερη ερμηνεία. Αρχικά, μέσω του ελέγχου δεν προσπαθεί το σύνταγμα να υποβιβάσει την αρχή της αντικειμενικότητας και ίσης μεταχείρισης αλλά ρυθμίζει και ενισχύει την καθορισμένη από το άρθρο 15 εγγύηση της και τον έλεγχο για τυχόν παραβιάσεις. Επομένως, η εκμετάλλευση της ευρείας διάδοσης που καλύπτει η ραδιοτηλεόραση προς συμφέρον και ανάδειξη απόψεων ενός κόμματος είναι στοιχεία αντίθετα προς το σύνταγμα και τις διατάξεις του. Παράλληλα, μέσω του κρατικού ελέγχου και του διορισμού προσώπων με γνώσεις στο τομέα της επικοινωνίας και γενική εκτίμηση στην θέση του διευθυντικού συμβουλίου εξασφαλίζεται ως ένα βαθμό η ουδετερότητα και αμεροληψία των εκπομπών. Επιπλέον, ο περιορισμός του ελέγχου από το κράτος πρέπει να γίνεται με βάση της διατάξεις του συντάγματος χωρίς να υπερβαίνει τα όρια και να οδηγείται σε περιορισμό της ελευθερίας της ραδιοτηλεόρασης.

Περαιτέρω, ο κρατικός έλεγχος δεν σημαίνει πολιτικός έλεγχος δηλαδή την υποβολή αρμοδιότητας ελέγχου σε έναν υπουργό ή υπουργικό συμβούλιο αλλά την ανάθεση σε μία ανεξάρτητη αρχή που ωστόσο θα είναι υπεύθυνη απέναντι στην Βουλή και θα λειτουργεί με βάση το πολίτευμα της χώρας. Είναι προφανές ότι έλεγχος από το κράτος δεν σημαίνει μη κρατικός π.χ. από πολιτικά κόμματα ή εκπροσώπους τους, ομάδες συμφερόντων, κλπ. ,γιατί κάτι τέτοιο θα έδινε την δυνατότητα σε κόμματα με μεγαλύτερη πλειοψηφία να έχουν ευρεία επιρροή στα ΜΜΕ περιορίζοντας κόμματα της μειοψηφίας και καταλύοντας έτσι άλλες ελευθερίες. Δεύτερον, τόσο τα πολιτικά κόμματα ή εκπρόσωποι όσο και ομάδες συμφερόντων ή άλλες κρατικές αρχές δεν υπάγονται στην κυβέρνηση μέσω του οποίου προκύπτει και κοινοβουλευτικός έλεγχος. Επομένως, μία τέτοια δυνατότητα απαγορεύεται σύμφωνα με το Σύνταγμα καθώς δεν θα υπήρχε ουσιαστικός έλεγχος. Επιπρόσθετα, η ραδιοτηλεόραση αν και δεν ορίζεται από το σύνταγμα η μορφή του, θεωρείται ότι έπρεπε να διαμορφώνεται στην βάση νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου χωρίς να αποκλείεται η μορφή δημοσίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη του ανεξάρτητου οργάνου που θα είχε τον έλεγχο η κρατική εξουσία αφού ρύθμιζε τις αρμοδιότητες δηλαδή κατείχε τις οργανωτικές εξουσίες. Παρόλα αυτά δεν θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να ερμηνεύσουμε

τον άμεσο κρατικό έλεγχο σε διεύθυνση της ραδιοτηλεόρασης από το κράτος (Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005).

Το άρθρο 15 παρ.2 αναφέρεται επίσης στο περιεχόμενο των εκπομπών ραδιοτηλεόρασης «Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης άδειας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης». Η διάταξη αυτή καθορίζει με ακριβή τρόπο το είδος των εκπομπών χωρίς να αποκλείει την διάδοση άλλου είδους . Αντίθετα , προσπαθεί να αποσαφηνίσει ότι θα υπάρχει ουσιαστικός χρόνος και το ανάλογο ποσό του προϋπολογισμού της ραδιοτηλεόρασης στην μετάδοση εκπομπών που είναι προϊόν λόγου και τέχνης. Εφόσον, η αρχή της αντικειμενικότητας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της δημοκρατίας και της έκφρασης διαφορετικών απόψεων είναι υποχρέωση του συντάγματος να διασφαλίσει την αμεροληψία ως τμήμα της αντικειμενικότητας. Ειδικότερα, η ελληνική νομοθεσία το 2001 κατάφερε μέσω της αναθεώρησης του άρθρου 15 παράγραφος 2 να εξασφαλίσει νομοθετικές ρυθμίσεις που καθιέρωσαν τους σκοπούς της ραδιοτηλεόρασης σε μεγάλο βαθμό και έδωσαν έμφαση στην ανεξάρτητη αρχή ΕΣΡ για τον άμεσο κρατικό έλεγχο.

4.ΝΟΜΟΙ ΠΕΡΙ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Η αναθεώρηση του συντάγματος του 1975 εκτός από τις ρυθμίσεις που εισήγαγε ,καθιέρωσε και νομοθετικά διατάγματα που έκανα πιο σαφή τον ρόλο και την λειτουργία της ραδιοτηλεόρασης. Οι κύριοι νόμοι είναι οι εξής:

1. Νόμος 230/1975 «Περί ίδρύσεως της υπό την επωνυμία «Ελληνική Ραδιοφωνία – Τηλεόρασις» ανωνύμου εταιρίας»
2. Νόμος 1288/1982 «Ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης και τη YENEΔ κ.λ.π.»
3. Νόμος 1730/1987 «Ελληνική Ραδιοφωνία-Τηλεόραση ,Ανώνυμη Εταιρία (ΕΡΤ-ΑΕ)»
4. Προεδρικό διάταγμα 25/1988 «Όρια και προϋποθέσεις για την ίδρυση τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών κλπ.»
5. Νόμος 1866/1989 «Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεοράσεως και παροχή αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών»
6. Νόμος 1941/1991 άρθρο 28
7. Νόμος 1943/1991 άρθρο 85
8. Νόμος 1944/1991 επικύρωση της διεθνούς συμβάσεως των Βρυξελών της 21.5.1974 για τα δορυφορικά προγράμματα
9. Νόμος 1961/1991 Προστασία του καταναλωτή (τηλεοπτικές διαφημίσεις: άρθρο 18)
10. Νόμος 2054/1992 επικύρωση της διεθνούς συμβάσεως της Ρώμης της 26.10.1961 για την ραδιοτηλεόραση
11. Προεδρικό διάταγμα 236/1992 και προεδρικό διάταγμα 231/1995 συμμόρφωση στην οδηγία 89/552 για τηλεοπτικές δραστηριότητες
12. Νόμος 2173/1993 «Ανασυγκρότηση του ΕΣΡ κλπ.»
13. Προεδρικό διάταγμα 234/1993 συμμόρφωση ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στα άρθρα 52επ.και 221 ΣυνθΕΟΚ

14. Προεδρικό διάταγμα παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών από τηλεοπτικούς σταθμούς
15. Προεδρικό διάταγμα 172/1994 αναδιοργάνωση Ινστιτούτου Οπτικοακουστικών Μέσων
16. Προεδρικό διάταγμα 181/1994 Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ
17. Προεδρικό διάταγμα 213/1995 Οργάνωση και λειτουργία του ΕΣΡ
18. Προεδρικό διάταγμα 231/1995 και προεδρικό διάταγμα 236/1992 συμμόρφωση στην οδηγία 89/552 για τηλεοπτικές δραστηριότητες
19. Νόμος 2328/1995 « Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας ,ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε επανειλημμένα
20. Νόμος 2499/1996 «...δήλωση περιουσιακής κατάστασης ...ιδιοκτητών μέσων μαζικής ενημέρωσης...»
21. Προεδρικό διάταγμα 310/1996 «Για την έλεγχο της διαφημίσεως στον ευρύτερο χώρο των ΜΜΕ»
22. Νόμος 2644/1998 «Για την παροχή συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών και συναφείς διατάξεις»
23. Νόμος 2863/2000 «Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και άλλες αρχές και όργανα του τομέας παροχής ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών»
24. Προεδρικό διάταγμα 100/2000 ραδιοτηλεοπτικές υπηρεσίες ,συμμόρφωση στην οδηγία 97/36 που τροποποιεί την οδηγία 89/552
25. Νόμος 3021/2002 «Περιορισμός στη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με πρόσωπα που δραστηριοποιούνται ή συμμετέχουν σε επιχειρήσεις μέσων ενημέρωσης και άλλες διατάξεις»
26. Νόμος 3023/2002 «Δημόσιες συμβάσεις με πρόσωπα που μετέχουν σε επιχειρήσεις μέσων ενημέρωσης»
27. Νόμος 3166/2003 «Οργάνωση και λειτουργία των Γραφείων Τύπου και Επικοινωνίας του Υπουργείου Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και ρυθμίσεις για τον ευρύτερο τομέα των μέσων ενημέρωσης»
28. Προεδρικό διάταγμα 77/2003 «Κώδικας δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών»
29. Προεδρικό διάταγμα 234/2003 «Όροι και προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδειών ίδρυσης ,εγκατάστασης και λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών ελεύθερης λήψης»
30. Προεδρικό διάταγμα 235/2003 Όροι και προϋποθέσεις για τη χορήγηση αδειών ίδρυσης ,εγκατάστασης και λειτουργίας ραδιοφωνικών σταθμών ελεύθερης λήψης»
31. Νόμος 3592/2007 «Συγκέντρωση και αδειοδότηση επιχειρήσεων μέσων ενημέρωσης κλπ»
32. Προεδρικό διάταγμα 109/2010 Εναρμόνιση στην οδηγία 2010/13/ΕΕ.
33. Νόμος 4339/2015 (Δαγτόγλου, 2012).

Μέσα από τα παραπάνω νομοθετικά διατάγματα διαφαίνεται η ανυπαρξία βούλησης του συντακτικού νομοθέτη αφού η μόνη τροποποίηση που προκύπτει είναι η μεταβολή του τρόπου εμφάνισης του νόμου και ο κακός σχεδιασμός χωρίς ουσιαστικά να θεσπίζονται ρυθμίσεις που θα οδηγήσουν στην επίλυση των προβλημάτων. Κάποιοι ,ωστόσο, νόμοι που άλλαξαν το θεσμικό πλαίσιο της ραδιοτηλεόρασης και της νομοθεσίας της ήταν ο νόμος 230/1975, νόμος 1288/1982, νόμος 1730/1987 και νόμος 1866/1989.

NOMOI 230/1975 - 1288/1982-1730/1987-1866/1989

Το Δεκέμβριο του 1975 δημοσιεύτηκε ο πρώτος νόμος για την ραδιοτηλεόραση που ψηφίστηκε μετά την εφαρμογή του νέου συντάγματος (άρθρο 15).Ο νόμος 230 «Περί ιδρύσεως της υπό την επωνυμία «Ελληνική Ραδιοφωνία –Τηλεόρασις» ανωνύμου εταιρίας

(ΕΡΤ)» μετέτρεψε το Εθνικό ίδρυμα Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης από νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου σε ανώνυμη εταιρία. Η εταιρία άνηκε στο κράτος και θα ασκούσε έλεγχο ο υπουργός της προεδρίας της κυβέρνησεως. Η ΕΡΤ είχε σκοπό την πληροφόρηση και ψυχαγωγία των πολιτών (Π.Δ.Δαγτόγλου, 1989) Επίσης, με την σύνταξη του νόμου 1288 «Ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης και τη ΥΕΝΕΔ κλπ.» τέθηκαν τα όρια δράσης του υπουργού. Η ΕΡΤ μοιραζόταν το μονοπώλιο μαζί με την ΥΕΝΕΔ μέχρι το 1982, γεγονός που άλλαξε με την εφαρμογή του νόμου καθώς οδήγησε στην μετατροπή της ΥΕΝΕΔ σε πολιτικό ραδιοτηλεοπτικό φορέα αντί στρατιωτικού. Η μετονομασία της σε ΕΡΤ-2 σε συνδυασμό με την οργάνωση της ως μία αποκεντρωμένη δημόσια υπηρεσία του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησεως αποτέλεσαν καινοτόμες ρυθμίσεις .

Ακολούθησε ο νόμος 1730 το 1987 «Ελληνική Ραδιοφωνία-Τηλεόραση ,Ανώνυμη Εταιρία (ΕΡΤ-ΑΕ)» . Ο νέος νόμος κατήργησε τις προϋπάρχουσες διατάξεις του νόμου 230 και του νόμου 1288 που αφορούσε την μετατροπή της ΥΕΝΕΔ σε αποκεντρωμένη δημόσια υπηρεσία και η μετονομασία της σε ΕΡΤ-2. Συγκεντρώθηκαν σε ένα νομικό πλαίσιο ιδιωτικού δικαίου η ΕΡΤ-1 και ΕΡΤ-2 με την ονομασία ΕΡΤ-ΑΕ στην οποία παραχωρήθηκε μέσω του κράτους η αρμοδιότητα για οργάνωση και ρύθμιση της λειτουργίας ραδιοφωνίας και τηλεόρασης. Επιπρόσθετα, καθώς η ΕΡΤ-ΑΕ δεν είχε σκοπό την απόκτηση κέρδους αλλά σκοπός της ήταν η υπηρετήση της δημοκρατικής αρχής, προσπάθησε να μείνει σταθερή στην άποψη για μη χειραγώγηση της από την κρατική δράση και την λαϊκή βούληση. Ωστόσο, δεν ήταν αρκετή η δημιουργία της ΕΡΤ-ΑΕ αφού προέκυπτε σε πολλές περιπτώσεις εκμετάλλευση της ραδιοτηλεόρασης από το κυρίαρχο κόμμα. Οι διατάξεις που αφορούσαν τους σταθμούς τοπικής εμβέλειας επέτρεπαν την ίδρυση και λειτουργία τους με βάση εξαιρέσεων του αποκλειστικού προνομίου της ΕΡΤ-ΑΕ. Επίσης, αν και ο νόμος 1730 εισήγαγε την διάταξη για επανόρθωση σε καμία περίπτωση δεν έγινε εφαρμογή της (Αnon., 2013). Για τον λόγο αυτό χρειαζόταν ένας ανεξάρτητος φορέας που θα επιτάσσει τον κρατικό έλεγχο και θα προωθούνται οι απόψεις ομάδων και ατόμων. Αυτό για να συμβεί θα πρέπει το κοινό να είναι ενημερωμένο και η δημόσια ραδιοτηλεόραση να μην δρα με βάση ιδιωτικά συμφέροντα και απόψεις των εκάστοτε κυβερνήσεων.

Κάτω από την πίεση που δεχόταν η ελληνική νομοθεσία από τις διεθνείς εξελίξεις στο τομέα της ραδιοτηλεόρασης και η ανάγκη για κάμψη του κρατικού μονοπωλίου στην ραδιοτηλεοπτική εκπομπή έρχεται ο νόμος 1866/1989 να τροποποιήσει ολοκληρωτικά το νόμο 1730/1987. Ο νέος νόμος περί ραδιοτηλεόρασης εισήγαγε το ανεξάρτητο όργανο

αναθέτοντας τον άμεσο κρατικό έλεγχο (Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης) και δίνοντας έτσι την δυνατότητα εξασφάλισης των αρχών αντικειμενικότητα, ισότητα και ποιότητα. Κατά τις συνταγματικές διατάξεις του νόμου, το Ε.Σ.Ρ. προέβλεπε με σαφήνεια τις αρχές και προϋποθέσεις για την διαμόρφωση των προγραμμάτων αλλά και τις κυρώσεις για την παραβίαση τους. Ωστόσο, η συνύπαρξη ιδιωτικής και κρατικής τηλεόρασης και ραδιοφωνίας θα πρέπει να διέπεται από απόλυτη ισορροπία και με την δημιουργία του Ε.Σ.Ρ αρχικά δεν υποστηριζόταν αυτή η άποψη αφού ο νομοθέτης πολλές φορές υποβάθμιζε την λειτουργία του οργάνου και δεν συγκεκριμενοποίησε τις επετειακές του αρμοδιότητες. Το Ε.Σ.Ρ. είχε περιοριστεί στο να ρυθμίζει το εσωτερικό του χωρίς να έχει υποδείξει κάποια δραστηριότητα εποπτείας σε ότι αφορά την ραδιοτηλεόραση. Στην πραγματικότητα, μόνο συμβολικός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο ρόλος του Εθνικού συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης τόσο για την χορήγηση αδειών όσο και στον έλεγχο της ιδιωτικής τηλεόρασης. Τέλος , το 1995 καθιερώνεται συνταγματικά νέος νόμος ν.2328 « Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης και της τοπικής ραδιοφωνίας ,ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις όπως τροποποιήθηκε επανειλημμένα» στο οποίο αναλύεται με λεπτομέρεια ο ρόλος του Ε.Σ.Ρ. στον έλεγχο και τον τρόπο χορήγησης των αδειών χωρίς ωστόσο να γίνεται μια ουσιαστική αναβάθμιση και μεταρρύθμιση των ρυθμίσεων .

5.ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Μέχρι την ψήφιση του νόμου 1730 ,η ΕΡΤ αποτελούσε το μόνο φορέα ραδιοτηλεοπτικών σταθμών χωρίς να δίνεται ευκαιρία ανάπτυξης τοπικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών και έτσι να περιορίζεται η ελευθερία έκφρασης και διάδοσης ιδεών. Παρά τον περιορισμό αυτό ,η λειτουργία τοπικών σταθμών υπήρχε και ως ένα βαθμό ήταν ανεκτή από την κρατική εξουσία με κύρια τοπικά κανάλια στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πειραιά που είχαν και επίσημα την άδεια από το κράτος. Με τον νόμο 1730 ο Υπουργός Προεδρίας της Κυβερνήσεως λαμβάνει την ιδιότητα του υπεύθυνου χορήγησης άδειας σε τοπικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς μόνο σε φυσικά πρόσωπα που κατέχουν την ελληνική ιθαγένεια και σε νομικά πρόσωπα που λειτουργούν κάτω τον έλεγχο από Έλληνες πολίτες. Η ραδιοτηλεόραση παρέμεινε αυστηρά στο έλεγχο και την μονοπώληση του κράτους μέχρι το 1989 . Η διεύρυνση του περιορισμού δεν διήρκησε για μεγάλη χρονική περίοδο καθώς το 1989 εφαρμόστηκε ο νόμος 1866 ο οποίος κατήργησε την επιτροπή θέτοντας στην θέση της το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης . Επίσης, καθόρισε στο έλεγχο του ΕΣΡ την χορήγηση αδειών και για πρώτη φορά έγινε δεκτή η δυνατότητα λειτουργίας τοπικής εμβέλειας ραδιοτηλεοπτικών σταθμών μόνο με την άδεια του ΕΣΡ (Δαγτόγλου, 2012).

Ωστόσο, υπήρχαν βασικές προϋποθέσεις για την απόκτηση άδειας που το ΕΣΡ σε κάθε περίπτωση τηρούσε . Τα κριτήρια σύμφωνα με τους νόμους 2328/1995 , 2644/1992 ήταν τα εξής : α) κανένας μέτοχος δεν θα έπρεπε να κατέχει στον έλεγχο του μεγαλύτερο από 25% του μετοχικού κεφαλαίου, β) ονομαστικά και μόνο θα γίνονται δεκτές οι μετοχές της κάθε εταιρίας ενώ οι εταιρίες θα πρέπει να είναι αξιόπιστες, γ) βασικό μέλημα των μετόχων της εταιρίας θα πρέπει να είναι η εγγύηση των αρχών που διέπεται η ραδιοτηλεόραση στο πλαίσιο του άρθρου 15 του ελληνικού συντάγματος (αντικειμενικότητα ,ποιότητα, ισότητα και πληρότητα) (Τ.Κόλλιας, 2017). Έτσι, δίνοντας βάση στις άνω προϋποθέσεις ,η κάθε εταιρία υπέγραφε ειδική σύμβαση παραχωρήσεως “μη κρατικής τηλεόρασης” με το κράτος και υποχρεούταν να ανταπεξέλθει σε όλες τις υποχρεώσεις που υπόκειται όπως την εκχώρηση ποσοστού από τα κέρδη στο δημόσιο. Αυτό συνέβη καθώς η αδειοδότηση τοπικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών σήμαινε μεγάλο οικονομικό όφελος για τις εταιρίες από την χρήση ενός δημοσίου αγαθού που ανήκει στο κράτος ο έλεγχος του. Το αντάλλαγμα στην προκειμένη περίπτωση δεν περιορίζει το δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας αλλά αποτελεί εγγύηση και εξασφάλιση της ποιότητας ενός κύριου δημοσίου αγαθού. Παρόλο αυτά, το αντάλλαγμα αυτό για τα επόμενα χρόνια δεν εφαρμόστηκε με αποτέλεσμα να γίνεται κατάχρηση της δυνατότητας που δίνεται από τους νόμους 2328 και 2644. Επιπρόσθετα ,αν και ο νόμος προέβλεπε για ένα χρόνο την ισχύ της λειτουργίας των τοπικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών που είχαν άδεια και την ανανέωση τους μέσω του νέου νομικού πλαισίου, υπήρχαν και περιπτώσεις που υπογραφή σύμβασης δεν γινόταν καθώς κάποια τοπικά ραδιοτηλεοπτικά κανάλια κατείχαν άδεια παράνομα από προηγούμενες διατάξεις και είχαν ευνοϊκή μεταχείριση από την κρατική εξουσία (Τ.Κόλλιας, 2017).

Ο νόμος 2328 κατήργησε ουσιαστικά την υποχρέωση σύναψης σύμβασης μεταξύ τοπικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών και κράτους προσφέροντας την ρύθμιση κατά την οποία οι εταιρίες χρειάζονταν διοικητική άδεια για την λειτουργία ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Μέσω της ρύθμισης αυτής περιορίστηκε ο αριθμός των αδειών λειτουργίας και καθιερώθηκαν βασικά κριτήρια για την επιλογή τους σύμφωνα με το άρθρο 2 του νόμου. Τα κριτήρια περιλάμβαναν το χρόνο λειτουργίας των σταθμών ,το προσωπικό, τον εξοπλισμό και την πληρότητα. Επιπρόσθετα, με την αναθεώρηση του 2001 απαγορεύτηκε μέσω του νόμου 3021/2002 η δημιουργία σύμβασης από εταιρίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο της μαζικής ενημέρωσης και ακόμα και από άτομα που έχουν κάποια συγγένεια με τα στελέχη ή τα όργανα διεύθυνσης και τα λοιπά εκτός αν αποδεικνύεται η οικονομική τους ανεξαρτησία από τα πρόσωπα εκείνα. Σκοπός της ρύθμισης αυτής ήταν η εξασφάλιση μερικών αρχών που διέπεται η ραδιοτηλεόραση δηλαδή των αρχών της διαφάνειας και της πολυφωνίας , ο οποίος

σκοπός μπορούσε να γίνει εφικτός μόνο μέσω του ελέγχου ιδιοκτησίας των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Παρά τους νόμους και τις σχετικές διατάξεις για την οργάνωση και την ρύθμιση του τρόπου ίδρυσης και λειτουργίας των τοπικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών ,ο συντονισμός και έλεγχος τους δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό. Αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών ήταν η εκκίνηση νέων διατάξεων στο πλαίσιο του ΕΣΡ και την καθιέρωση καινούργιου τρόπου αδειοδότησης χωρίς ωστόσο να εφαρμοστούν .

6.ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Η εξέλιξη των γεγονότων σε όλα τα πεδία της ζωής και η επακόλουθη αύξηση των προβλημάτων στην σύγχρονη εποχή είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη δυσλειτουργιών σε πολλούς χώρους της ανθρώπινης δραστηριότητας και στην συγκεκριμένη περίπτωση στο πεδίο των τηλεπικοινωνιών. Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές όπως ορίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση συγκροτούσαν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα περιορίζονταν οι απειλές που συνδέονταν με την καταπάτηση των ατομικών δικαιωμάτων και θα ρύθμιζαν σε μεγάλο βαθμό τις δραστηριότητες ανεξάρτητα με την μορφή που θα κατείχαν σε κάθε κράτος μέλος. Λαμβάνοντας υπόψη πολλές χώρες ότι οι αρχές με την μορφή ενός θεσμικού μηχανισμού μπορούσαν να επιλύσουν σημαντικά θέματα στο χώρο της πολιτικής ,κοινωνικής και οικονομικής ζωής υιοθέτησαν την τακτική για την μέγιστη διασφάλιση της νομιμότητας, διαφάνειας και κυρίως προστασίας των ατόμων. Αφορμή, λοιπόν, για την ίδρυση των ανεξάρτητων αρχών αποτέλεσε η γραφειοκρατία που προέκυπτε και η κατάχρηση στον έλεγχο από το κράτος σε διάφορους τομείς που κύριος σκοπός τους ήταν η διασφάλιση της ελεύθερης ανάπτυξης. Επιπλέον, οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές ως βασική θεσμική καινοτομία του ελληνικού συντάγματος καθώς και του Ευρωπαϊκού δικαίου έδωσε μεγαλύτερη δυνατότητα επιρροής και εποπτείας σε βασικούς συνταγματικά κατοχυρωμένους θεσμούς ενώ ενίσχυσε και θωράκισε τον θεσμό του κράτους δικαίου και του δημοκρατικού φαινομένου . Να σημειωθεί ότι στην Ζ' Αναθεωρητική Βουλή δόθηκε μεγάλη έμφαση στην ταξινόμηση των ανεξάρτητων αρχών καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι αρχές μπορούν να λειτουργούν ως θεσμικές εγγυήσεις ή μπορούν να εποπτεύουν τόσο την δημόσια διοίκηση όσο και την οργάνωση , λειτουργία της οικονομικής αγοράς.

Όσο αφορά την ραδιοτηλεόραση , για πρώτη φορά το 1975 ρυθμίζεται με θετικό πρόσημο το πλαίσιο της λειτουργίας και οργάνωσης της. Σύμφωνα με το άρθρο 15 του συντάγματος κρίθηκε απαραίτητος ο έλεγχος της ραδιοτηλεόρασης από την κρατική εξουσία για την αντιμετώπιση προβλημάτων που ταλάνιζαν το καθεστώς της. Η αναγκαιότητα που προέκυπτε στην ιδιωτική τηλεόραση για την εγγύηση των συνταγματικά κατοχυρωμένων ελευθεριών έκφρασης γνώμης δεν μπορούσε να συμβεί χωρίς την παρέμβαση ενός οργάνου

που δεν θα περιορίζεται ή θα ελέγχεται προς συμφέρον συγκεκριμένου ατόμου ή ομάδας. Ειδικότερα, η νομοθετική παρέμβαση είχε ως αιτιολογία τον άμεσο έλεγχο από το κράτος και αφού η ραδιοτηλεόραση δεν διέπεται σε καμία περίπτωση από την διάταξη που αφορά την ελευθερία του τύπου ,ήταν σαφές ο φόβος και οι προβληματισμοί που περιέλαβαν τον τρόπο οργάνωσης και εγγύησης των αρχών που την διέπουν. Αν και στην αρχή ο έλεγχος γινόταν από το κράτος, γρήγορα διαπιστώθηκε η έλλειψη της εγγύησης της ουδετερότητας και της αντικειμενικότητας ενώ η κατάχρηση από πολιτικά κόμματα ήταν σύνηθες φαινόμενο. Παρόλο τις αλλεπάλληλες μεταβολές στο νομοθετικό πλαίσιο ,καμία αλλαγή δεν προσέφερε λύση για την αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης και της κατάχρησης της ελευθερίας της ραδιοτηλεόρασης. Αποτέλεσμα της διαπίστωσης αυτής ήταν η οργάνωση ενός ανεξάρτητου οργάνου που κύριο μέλημα του θα είναι η υποστήριξη και διασφάλιση των αρχών της ραδιοτηλεόρασης.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης αποτέλεσε την πρώτη ανεξάρτητη αρχή στην ελληνική νομοθεσία που ιδρύθηκε στα πλαίσια του νόμου 1866/1989 «Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και παροχή αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών». Κομβικό σημείο της θεσμικής κατοχύρωσης του ήταν η ανάθεση αρμοδιοτήτων και το νομικό καθεστώς της. Πρωταρχικό στόχος του ΕΣΡ ήταν η προώθηση της ελευθερίας του λόγου , η διασφάλιση των αρχών της ουδετερότητας ,αντικειμενικότητας, πολυφωνίας ,ποιότητας και ισότητας των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών καθώς και η εξασφάλιση του σεβασμού σε ότι αφορά την δημοσιογραφία ως επάγγελμα. Το ΕΣΡ ,επίσης ,συγκροτούσε σε ένα όργανο και τις τρεις κατηγορίες ανεξάρτητων αρχών καθώς προστάτευε ,μέσω του ελέγχου του στην δημόσια διοίκηση , την διασφάλιση του συνταγματικά κατοχυρωμένου ατομικού δικαιώματος ελευθερίας λόγου και ρύθμιζε την ραδιοτηλεοπτική αγορά. Ωστόσο, η δραστηριοποίηση του ΕΣΡ γινόταν υπό την επίβλεψη του κοινού νομοθέτη περιορίζοντας τον ρόλο και τις αρμοδιότητες του σε επιφανειακά ζητήματα. Δεδομένου της κατάστασης και της περιορισμένης ελληνικής νομοθεσίας ήταν αντιληπτές και αποδεχτές ως ένα βαθμό οι ελλείψεις που προϋπήρχαν στην λειτουργία και οργάνωση του ΕΣΡ. Για αυτό η ανεξαρτησία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης έναντι της πολιτικής εξουσίας (το οποίο αποτελεί στοιχείο σημαντικό για την ελεύθερη εξέλιξη της ραδιοτηλεόρασης) κατοχυρώνεται στις διατάξεις της αναθεώρησης του 2001. Σκοπός της ανεξαρτησίας είναι η μείωση της πολιτικής αντιπαράθεσης μεταξύ πολιτικών κομμάτων για τον έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης και η καθιέρωση της έγκυρης προστασίας των αρχών της (Δαγτόγλου, 2012).

Η θεσμοθέτηση μίας ανεξάρτητης αρχής για τον έλεγχο και ρύθμιση του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας της ραδιοτηλεόρασης αποτέλεσε για μεγάλη χρονική περίοδο ζήτημα για την ελληνική νομοθεσία . Η νομολογία και το σύνταγμα βρέθηκαν σε αδιέξοδο σε πολλές περιπτώσεις καθώς η ανεξαρτησία ενός οργάνου σε συνδυασμό με την εγγύηση του άμεσου κρατικού ελέγχου αποτελούσε δύσκολη υπόθεση με αποτέλεσμα οι συγκρούσεις και καταχρήσεις των αρμοδιοτήτων να είναι αναπόφευκτες. Για την αποτελεσματική λειτουργία της ανεξάρτητης αρχής ήταν απαραίτητος ο λεπτομερής συνταγματικά καθορισμός των αρμοδιοτήτων, της οργάνωσης και του καθεστώτος της γεγονός που συνέβη με την αναθεώρηση του 2001 και μεταγενέστερες διατάξεις και νόμους.

1.ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΣΡ

Το ΕΣΡ ιδρύθηκε με το νόμο 1866/1989 με σκοπό να δίνει άδειες και να εποπτεύει την οργάνωση και την λειτουργία της ιδιωτικής ραδιοτηλεόρασης. Αποτελεί μία από τις πρώτες αρχές που αν και υπάγονται στην εκτελεστική εξουσία δεν λειτουργούν ούτε ελέγχονται από τις κυβερνήσεις αλλά ο ουσιαστικός τους έλεγχος προκύπτει μέσω της δικαστικής εξουσίας. Το νομικό πλαίσιο της λειτουργίας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης σύμφωνα με το σύνταγμα (άρθρο 15 παράγραφος 2) « *Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει. Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους, που λαμβάνει και τη μορφή του καθεστώτος της προηγούμενης άδειας, έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης, την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, καθώς και το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την υποχρεωτική και δωρεάν μετάδοση των εργασιών της Βουλής και των επιτροπών της, καθώς και προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα*» (Ανοπ., 2008) αποτυπώνει τον τρόπο λειτουργίας του ΕΣΡ για την καλύτερη αντιμετώπιση προβλημάτων που θα προκύψουν με τις τυχόν παραβάσεις και καταπατήσεις των νόμων και διατάξεων που περιβάλλουν το καθεστώς της ραδιοτηλεόρασης. Αρχικά ,σημαντικό ρόλο στην αποσαφήνιση του νομικού πλαισίου του ΕΣΡ διαδραματίζουν οι νόμοι 2328/1995, 2644/1998, 2863/2000, 3051/2002, 3592/2007, 4339/2015 όπου γίνεται προσέγγιση των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών και συγκεκριμένα της λειτουργίας των

ραδιοτηλεοπτικών σταθμών αλλά και οι διατάξεις των άρθρων 15 και 101^A του συντάγματος.

Αναλυτικότερα, ο νόμος 2328 οριοθέτησε το πλαίσιο για την χορήγηση αδειών δίνοντας έμφαση στο άρθρο 14 παράγραφος 9 στο οποίο άρθρο γίνεται αναφορά για τους μετόχους. Καθώς, παρουσιάζεται ένα σημαντικό πρόβλημα στον τρόπο άσκησης ελέγχου στις μετοχές κάθε εταιρίας ραδιοτηλεοπτικού σταθμού που θέλει και υποβάλλει αίτηση για την αδειοδότηση, ο νόμος 2328 μέσω των άρθρων του κατέβαλε προσπάθεια για την αποσαφήνιση του τρόπου διεξαγωγής ελέγχου από το ΕΣΡ και χορήγησης αδειών χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έγινε μια ουσιαστική αναβάθμιση των ρυθμίσεων. Με τον νέο νόμο ορίζεται το Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ και Επικοινωνίας ως αρμόδιος για την εξασφάλιση και κατανομή των συχνοτήτων. Με τον τρόπο αυτό εξετάζονται ως προς την πληρότητα τους οι εταιρίες και χορηγούνται οι άδειες με βάση το αρχείο που είναι στην διάθεση του Υπουργείου. Η διάταξη αυτή φανερώνει την περιθωριοποίηση που δέχεται το ΕΣΡ αφού γίνεται πλήρη παρέμβαση από την κρατική εξουσία. Αν και το ΕΣΡ προβαίνει σε βασικό έλεγχο στην χορήγηση ραδιοτηλεοπτικών αδειών, το κύριο ρόλο παίζει το Υπουργείο Τύπου στην χορήγηση, ανανέωση και ανάκληση αδειών. Επίσης, ο έλεγχος της εγγύησης της ύπαρξης των αρχών που διέπουν το καθεστώς της ελευθερίας της ραδιοτηλεόρασης δεν βρίσκεται ουσιαστικά στα χέρια του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης με αποτέλεσμα οι διατάξεις του νόμου να μην εφαρμόζονται σε μεγάλο βαθμό. Τέλος, οι μηχανισμοί ελέγχου του προγράμματος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων παραπέμπεται στην λειτουργία του Υπουργείου Τύπου και ΜΜΕ και Επικοινωνίας καθώς σύμφωνα με την διάταξη η εφαρμογή των παραπάνω κυρώσεων χρειάζεται έκδοση πράξης από το Υπουργείο σε συνδυασμό με την σύμφωνη γνώμη του ΕΣΡ που σε πολλές περιπτώσεις δεν συμβαίνει και ως αποτέλεσμα προκύπτει η έκδοση κυρώσεων χωρίς λήψη της σύμφωνης απόφασης του. Συμπερασματικά, είναι φανερός ο παραμερισμός που δέχεται το ΕΣΡ και ο αποκλεισμός του από τα ελεγκτικά και κυρωτικά μέσα. Ο νόμος του 1995 δεν κατάφερε να προσδιορίσει απόλυτα την ανεξαρτησία του ΕΣΡ περιορίζοντας την δυνατότητα του απόλυτου ελέγχου στην οργάνωση, λειτουργία και τις οικονομικές σχέσεις των ιδιωτικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών (Αnon., 1995).

Το 1998 θεσπίζεται νέος νόμος 2644 κατά τον οποίο ενισχύεται ο ρόλος του ΕΣΡ ενώ παράλληλα εμπλουτίζεται η ανεξαρτησία του με νέες διατάξεις. Συγκεκριμένα, προβλέπονται νέες αρμοδιότητες για το ΕΣΡ με κύρια την ανεξαρτησία του στην αξιολόγηση και τον έλεγχο της ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας και στην επιβολή κυρώσεων χωρίς να χρειάζεται προηγουμένως να ερωτηθεί το Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ και Επικοινωνίας. Ωστόσο, το

ΕΣΡ δεν έχει την απόλυτη αρμοδιότητα στο έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης καθώς η κύρια νομική του δραστηριότητα είναι η σύμφωνη γνώμη του στην απόφαση του Υπουργείου Τύπου ενώ έχει στην κατοχή του περιορισμένες δυνατότητες πρωτοβουλίας ελέγχου σε περίπτωση διαπίστωσης παράβασης. Η σημαντικότερη αλλαγή συνέβη με την καθιέρωση του νόμου 2863 το 2000 όπου έγινε μία επιχείρηση της ενίσχυσης των αρμοδιοτήτων του ΕΣΡ. Το ανεξάρτητο όργανο αποκτά αποκλειστική αρμοδιότητα για την εγγύηση εφαρμογής των διατάξεων του θεσμικού πλαισίου σε ότι αφορά την ραδιοτηλεόραση και τις υπηρεσίες της. Επιπρόσθετα, η αρχή πρέπει να προβεί στους κατάλληλους ελέγχους και αξιολογήσεις με σκοπό την εγγύηση των αρχών της ραδιοτηλεόρασης δηλαδή την εγγύηση της αντικειμενικότητας, διαφάνειας, ποιότητας, πληρότητας και ισότητας των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Ο ίδιος νόμος κατήργησε και τον έλεγχο των αποφάσεων του ΕΣΡ από τον Υπουργό Τύπου και ΜΜΕ όπως αυτός είχε καθιερωθεί σε προηγούμενους νόμους. Μέσα από την θέσπιση του νόμου διαφαίνεται η αναβάθμιση του εποπτικού ρόλου του ΕΣΡ και οι αποφασιστικές αρμοδιότητες του, δίνοντας έμφαση στην ανεξαρτησία του από τον νομικό έλεγχο και υποταγή στο Υπουργείο του Τύπου και ΜΜΕ (Χρυσανθάκης, 2004).

Το 2001 με την αναθεώρηση του συντάγματος πραγματοποιήθηκε η ουσιαστική και λεπτομερής κατοχύρωση του οργάνου ως ανεξάρτητης αρχής στο σύνταγμα. Παρόλο αυτά, λόγω της συνεχούς εξέλιξης των τεχνολογικών μέσων είναι προφανές η συνεχής αναδιαμόρφωση του ραδιοτηλεοπτικού νομικού χώρου. Έτσι, ένα χρόνο αργότερα το 2002 ψηφίζεται ο νόμος 3051 ο οποίος προέβη σε αλλαγές του νόμου 2328/1995. Ειδικά, έγινε προσθήκη της παραγράφου 6 στην οποία προσδιορίζεται η αρμοδιότητα του ΕΣΡ για τον καθορισμό του τρόπου χορήγησης αδειών σε ιδιωτικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς καθώς και η διαμόρφωση λειτουργίας της σχέσης μεταξύ του ΕΣΡ και του Υπουργείου Τύπου και ΜΜΕ και Επικοινωνίας όσον αφορά την επιβολή ραδιοτηλεοπτικού ελέγχου (Αnon., 02/09/2002). Τέλος με τους νόμους 3592/2007, 4339/2015 ανεξαρτητοποιήθηκε εντελώς το ΕΣΡ από τον έλεγχο της κρατικής εξουσίας. Επίσης, τέθηκαν εκ νέου προϋποθέσεις αδειοδότησης υπό καθεστώς ψηφιακής εκπομπής πια. Τέτοιου είδους μεταρρυθμίσεις καθιστούσαν αναγκαία την λειτουργία του ανεξάρτητου οργάνου αλλά λόγω της έλλειψης οργάνωσης του ΕΣΡ και η αβεβαιότητα που υπήρχε στην νομιμότητα του οργάνου και του διορισμού υπαλλήλων λόγω των αλλεπάλληλων μεταρρυθμίσεων, ο νόμος αφαιρέσε όλες τις αρμοδιότητες από το ΕΣΡ παραχωρώντας τις στο Υπουργό Επικράτειας και ορίζοντας το ως αποκλειστικό αρμόδιο στην διαδικασία ελέγχου αδειοδότησης. Η ενέργεια αυτή γρήγορα βρέθηκε στο κενό καθώς ήταν αντισυνταγματική και αντίθετη προς το άρθρο 15 και 101^A του συντάγματος. Το άρθρο 101^A που αναφέρεται στις ανεξάρτητες αρχές (το οποίο μέσα στην

χρονική περίοδο 1952 μέχρι 2001 πήρε διάφορες μορφές)προσδιόρισε ότι ο διορισμός των μελών πρέπει να γίνεται με βάση κάποιων ουσιαστικών προσόντων άρα η αβεβαιότητα δεν είναι εφικτή «όπου από το Σύνταγμα προβλέπεται η συγκρότηση και η λειτουργία ανεξάρτητης αρχής , τα μέλη της διορίζονται με ορισμένη θητεία και διέπονται από προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία, όπως ο νόμος ορίζει . 2. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την επιλογή και την υπηρεσιακή κατάσταση του επιστημονικού και λοιπού προσωπικού της υπηρεσίας που οργανώνεται για την υποστήριξη της λειτουργίας κάθε ανεξάρτητης αρχής. Τα πρόσωπα που στελεχώνουν τις ανεξάρτητες αρχές πρέπει να έχουν τα ανάλογα προσόντα, όπως νόμος ορίζει. Η επιλογή τους γίνεται με απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής. Η απόφαση λαμβάνεται με πλειοψηφία των τριών πέμπτων των μελών της. Η θητεία των μελών των ανεξάρτητων αρχών παρατείνεται έως το διορισμό νέων μελών. Τα σχετικά με τη διαδικασία επιλογής των μελών των ανεξάρτητων αρχών και της λειτουργίας και των αρμοδιοτήτων της Διάσκεψης των Προέδρων της Βουλής ορίζονται από τον Κανονισμό της Βουλής.3. Με τον Κανονισμό της Βουλής ρυθμίζονται όσα αφορούν τη σχέση των ανεξάρτητων αρχών με τη Βουλή και ο τρόπος άσκησης του κοινοβουλευτικού ελέγχου.» (Αnon., 2001). Η ύπαρξη του ΕΣΡ επιβεβαίωσε την ελευθερία της ραδιοτηλεόρασης και την εγγύηση της προστασίας βασικών ατομικών δικαιωμάτων και για τον λόγο αυτό η ρύθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο αποτελούσε κύριο μέλημα. Έτσι , ορίστηκε ένα συμβούλιο από 7 μέλη με θητεία τεσσάρων ή τριών χρόνων τα οποία μέλη επιλέγονται με πλειοψηφία 4/5 τουλάχιστον από την διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής και εκδίδεται η απόφαση από το Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ και Επικοινωνίας. Στις θέσεις διορίζονται άτομα με αναγνωρισμένο κύρος πάνω στις γνώσεις ,τέχνες ,επιστήμες ,τεχνολογία και με εμπειρία άμεση ή έμμεση στο τομέα της δημοσιογραφίας . Επίσης ,η αξιολόγηση και χορήγηση αδειών γίνεται με την γνωμοδότηση του ΕΣΡ λαμβάνοντας υπόψη όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αδειοδότηση ενώ τα μέλη του Συμβουλίου κατά την διάρκεια άσκησης του επαγγέλματος τους απολαμβάνουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία χωρίς να υπόκεινται σε κάποιο έλεγχο (Αnon., 02/09/2002).

2.0 ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ-ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ

Το ΕΣΡ και η λειτουργία του συνδέονται στενά με τις επιταγές τόσο του Ελληνικού συντάγματος όσο και των διατάξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά αυτό τον τρόπο είναι ξεκάθαρο ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ειδικότερα η ραδιοτηλεόραση πρέπει να οργανώνονται και να λειτουργούν με βάση την ενημέρωση ,ψυχαγωγία και εκπαίδευση χωρίς να αποκλείουν και να καταπατούν συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των πολιτών. Επίσης ,είναι υποχρέωση τόσο για τους ραδιοφωνικούς σταθμούς όσο και τους

τηλεοπτικούς να γίνεται αντικειμενική και επί ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και προϊόντων λόγου και τέχνης με επιπλέον προϋπόθεση την προστασία κοινωνικών και ατομικών δικαιωμάτων(όπως είναι η ελευθερία του λόγου ,η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας με απόλυτο σεβασμό τόσο στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τιμή όσο και στο απαραβίαστο της οικογενειακής ζωής).

Για τους παραπάνω λόγους κρίθηκε αναγκαία η θεσμοθέτηση των αρμοδιοτήτων του ανεξάρτητου οργάνου για τον ουσιαστικό έλεγχο της ραδιοτηλεόρασης και για την πληρότητα των προϋποθέσεων στην οποία υπάγεται. Οι αρμοδιότητες χωρίζονται μεταξύ της διοικητικής εποπτείας, του ελέγχου του περιεχομένου των προγραμμάτων και τέλος της ρύθμισης του προγραμματισμού και της επικοινωνίας. Αρχικά ,με τον όρο διοικητική εποπτεία προσδιορίζεται η σημαντικότερη δραστηριότητα του ΕΣΡ η οποία είναι η αξιολόγηση αιτήσεων και χορήγηση αδειών σε ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς . Συγκεκριμένα, το ΕΣΡ καθιερώνεται ως αποκλειστικό αρμόδιο για τον έλεγχο τήρησης των νομικών και θεσμικών κανόνων χορήγησης άδειας λειτουργίας ραδιοτηλεοπτικού σταθμού καθώς και για την υποδοχή και αξιολόγηση των αιτήσεων. Μέσω του ελέγχου, το ΕΣΡ επιζητεί την διασφάλιση της αρχής της διαφάνειας η οποία στην προκειμένη περίπτωση εφαρμόζεται μέσω των μετόχων δηλαδή η κάθε μετοχή πρέπει να έχει γνωστοποιήσει τόσο την ονομασία της όσο και του διευθυντικού συμβούλου και του διοικητικού συμβουλίου με σκοπό τον έλεγχο του τρόπου κατοχής των οικονομικών μέσων για την ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία τους. Επιπρόσθετα , ένας δεύτερος στόχος του ΕΣΡ είναι η εγγύηση της αρχής της πολυμέλειας των σταθμών αφού η συγκέντρωση οικονομικής δύναμης σε ένα ιδιοκτήτη θα σήμαινε μονοπώληση και περιορισμός στην δυνατότητα συμμετοχής περισσότερων. Άλλος τρόπος εξασφάλισης της αρχής αυτής είναι η εγγύηση της οικονομικής αυτοτέλειας μεταξύ συγγενικών προσώπων ιδιοκτητών και επιχειρήσεων. Τέλος ,στην διοικητική εποπτεία περιλαμβάνεται ο έλεγχος των σταθμών και της οργάνωσης τους και μετά της χορήγησης άδειας, καθώς η άσκηση αθέμιτης δραστηριότητας ενάντια στο σύνταγμα είναι σύνηθες φαινόμενο. Ο έλεγχος της τήρησης των όρων και προϋποθέσεων της άδειας λειτουργίας των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών γίνεται επίσης με την εξέταση των συχνοτήτων εκπομπής. Με άλλα λόγια ,το ΕΣΡ έχει την δυνατότητα να ζητήσει από τις εταιρίες των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών σε ποιές συχνότητες και από ποιά σημεία εκπέμπουν με σκοπό να γίνει αξιολόγηση των πληροφοριών και να τα μεταφέρει στο Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ και Επικοινωνίας το οποίο θα πάρει και την τελική απόφαση λόγω της αρμοδιότητας που κατέχει (Χρυσανθάκης, 2004).

Ο έλεγχος του περιεχομένου των προγραμμάτων αποτελεί επιπλέον σημαντική αρμοδιότητα του ΕΣΡ καθώς παρουσιάζεται ως ένας προληπτικός και ταυτόχρονα κατασταλτικός παράγοντας ελέγχου κατά τον οποίο προστατεύονται συνταγματικά κατοχυρωμένα ανθρώπινα δικαιώματα . Ειδικότερα, το όργανο έχει υποχρέωση να ελέγχει την τήρηση των αρχών της ραδιοτηλεόρασης με σκοπό την αντικειμενική , ισότιμη, μετριοπαθούς και πλήρους διάδοσης πληροφοριών έτσι ώστε να ενισχύεται ο πλουραλισμός των απόψεων και σκέψεων. Ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και τιμής αλλά και ο σεβασμός απέναντι στα ανήλικα άτομα κατά την μετάδοση των εκπομπών κατέχει μία ξεκάθαρη θέση στους κύριους στόχους του ΕΣΡ. Η μετάδοση πληροφοριών και η ενημέρωση ,ψυχαγωγία των πολιτών πρέπει να γίνεται σε πλαίσια αφού η προσωπική και η ηθική ανάπτυξη μπορεί με διάφορους τρόπους να προσβληθεί ειδικά σε ηλικίες κάτω των 18 ετών (σκηνές βίας ,πορνογραφία, ανάπτυξη ρατσισμού και ξενοφοβίας κλπ.). Για τον λόγο αυτό, το ανεξάρτητο όργανο εξετάζει αιτήματα επανόρθωσης σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας του ατόμου.

Τέλος, στον προγραμματισμό και την επικοινωνία κατατάσσεται η υποχρέωση της ραδιοτηλεόρασης και συγκεκριμένα των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών στην μετάδοση των διασκέψεων της Βουλής. Η μετάδοσή τους θα πρέπει να γίνεται δωρεάν καθώς αποτελούν μηνύματα ευρύτερης κοινωνικής ,πολιτισμικής και πολιτικής σημασίας. Το ΕΣΡ επεξεργάζεται και είναι υπεύθυνο για την τήρηση των κανόνων που αφορούν τα διαφημιστικά μηνύματα και την χρονική διάρκεια προβολής τους.

Α.ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΣ –ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ

Το ΕΣΡ επικεντρώνεται στις προληπτικές παρεμβάσεις ώστε οι ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί να λειτουργούν με βάση τις επιταγές της ελληνικής νομοθεσίας. Ο προληπτικός έλεγχος περιλαμβάνει ποικίλα μέτρα με σκοπό ωστόσο την μη λογοκρισία . Πιο ειδικά, μέσω των νόμων και τα άρθρα το ΕΣΡ εκδίδει οδηγίες για την οργάνωση και λειτουργία των σταθμών αντιλαμβανόμενοι τις παραβάσεις του παρελθόντος. Προσπαθεί να δώσει έμφαση στο σεβασμό του έννομου αγαθού που προστατεύεται από την ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία για να μην οδηγούνται οι διάφορες εταιρίες σε αθέμιτο ανταγωνισμό ακροαματικότητας. Επιπρόσθετα, το ΕΣΡ αναφέρει οδηγίες που αφορούν το περιεχόμενο των εκπομπών. Τέτοιες οδηγίες αποτελούν η αποφυγή σκηνών που προωθούν τον ρατσισμό και την ξενοφοβία αλλά και προσβάλλουν την τιμή και αξιοπρέπεια της προσωπικότητας του ατόμου. Επίσης, η παρουσίαση των υποψήφιων κατά την προεκλογική περίοδο θα πρέπει να γίνεται ισότιμα ενώ

δεν θα πρέπει να γίνεται ανακοίνωση αποτελεσμάτων δημοσκοπήσεων για τις εκλογές πριν την πάροδο του χρόνου ψηφοφορίας καθώς μία τέτοια κίνηση θα σήμαινε προπαγάνδα και μη ανάπτυξη της ελεύθερης βούλησης των πολιτών. Η χρονική διάρκεια διαφημιστικών μηνυμάτων και το περιεχόμενό τους, επιπλέον, διέπονται από συγκεκριμένους κανόνες, καθώς οι διαφημίσεις και η υπέρβαση της χρονικής τους περιόδου θα οδηγούσε σε πλύση εγκεφάλου και καταπάτηση ατομικών δικαιωμάτων. Έτσι, στο πλαίσιο του συμβουλευτικού και ρυθμιστικού ρόλου του ΕΣΡ επιχειρείται η προώθηση κανόνων αυτορρύθμισης. Οι σταθμοί αναλαμβάνουν τη δέσμευση να κινούνται στα πλαίσια της τήρησης του συντάγματος και της ελληνικής νομοθεσίας περί των διαφημίσεων. Αυτή η προσπάθεια είναι ένα σημαντικό βήμα ενόψει των τεχνολογικών εξελίξεων ειδικά στην ραδιοτηλεόραση που πρέπει να υπάρχει ισχυρή εποπτεία. Το ΕΣΡ είναι αρμόδιο και για τα ρυθμιστικά ζητήματα σχετικά με την ειδησεογραφική και δημοσιογραφική δεοντολογία. Τέλος, δεδομένου της αρμοδιότητας του ΕΣΡ για την εγγύηση τήρησης της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, το ανεξάρτητο όργανο προέβη σε προληπτικό έλεγχο που αποσκοπούσε στην προστασία των ανήλικων από εκπομπές που θα οδηγούσαν στην μη ανάπτυξη της πνευματικής και ηθικής προσωπικότητάς τους. Ο έλεγχος καθορίστηκε με δύο τρόπους είτε με την σήμανση των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών ώστε να προσδιορίζεται η καταλληλότητα τους σε ανήλικο κοινό (Χρυσανθάκης, 2004).

Όσο αφορά τον κατασταλτικό έλεγχο, το σύνταγμα καθόρισε με λεπτομερή τρόπο και πιο αυστηρό τις αρμοδιότητες του ΕΣΡ. Οι ενέργειες στο κατασταλτικό έλεγχο προσδιορίστηκαν αρχικά ως προς την μη παραβίαση των λειτουργιών του δημοκρατικού πολιτεύματος. Μία παραβίαση θα μπορούσε να συμβεί με την δημοσίευση αποτελεσμάτων δημοσκοπήσεων πριν την έξοδο από τις εκλογές και κατά συνέπεια θα οδηγούσε στην κατεύθυνση της κοινής γνώμης προς μία άποψη. Κάτι τέτοιο σήμαινε την μη προστασία ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και την μη εγγύηση των αρχών της ραδιοτηλεόρασης. Επιπρόσθετα, θα προέκυπτε επιβολή κυρώσεων με την παραβίαση που σχετίζεται με την προστασία του κοινού και ειδικότερα των ανηλικών από την προβολή σκηνών που περιέχουν εγκλήματα και βία. Τέλος, η παραβίαση τόσο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας όσο και της τιμής, υπόληψης των πολιτών σε τεράστιο και αισχρό βαθμό οδηγεί στην επιβολή κυρώσεων. Στο σύνταγμα αναφέρεται και η περίπτωση επιβολής αίτησης επανόρθωσης από τον θιγόμενο ως προς τον σταθμό. Ωστόσο, εάν οι υπεύθυνοι των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών δεν συμμορφώνονται στις προειδοποιήσεις η επιβολή κυρώσεων είναι αναπόφευκτη (Απον., 02/09/2002).

Το ΕΣΡ κατέβαλλε ιδιαίτερες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων με ομαλό

τρόπο. Μπορεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις να λειτούργησε περισσότερο ελαστικά σε ότι αφορά τις διατάξεις του νόμου. Ωστόσο, η αποκλειστική αρμοδιότητα του είναι ο έλεγχος της ραδιοτηλεόρασης προς υπεράσπιση της προστασίας των δικαιωμάτων και η εγγύηση των αρχών της αντικειμενικότητας, ισότητας, πληρότητας. Συνεπώς, το ΕΣΡ δεν περιορίζεται μόνο στις ενέργειες του προληπτικού ελέγχου αλλά μπορεί να λειτουργεί και κατασταλτικά.

Συμπερασματικά, το ΕΣΡ με τον ορισμό του ως ανεξάρτητο όργανο, τόσο έναντι της κρατικής εξουσίας όσο και των δεδομένων που περιορίζουν ή καταλύουν την λειτουργία της δημοκρατίας, αποσκοπεί στην δημιουργία της απαραίτητης ασφάλειας που χρειάζεται το ραδιοτηλεοπτικό τοπίο. Σύμφωνα με το σύνταγμα, κατοχυρώνονται ορισμένες αρμοδιότητες στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης καθώς ο έλεγχος λαμβάνει διαφορετικές μορφές στις οποίες πρέπει να συμβάλει η νομοθετική, η εκτελεστική εξουσία και άλλες ανεξάρτητες αρχές για την αντιμετώπιση των προβλημάτων επί της ραδιοτηλεόρασης. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν είναι ανεκτός συνταγματικά ο παραμερισμός του ΕΣΡ και η τοποθέτηση άλλου οργάνου για την κάλυψη των αρμοδιοτήτων. Αυτό θα σήμαινε κατάλυση του Συντάγματος και επιπρόσθετα, αγνόηση της ισοδυναμίας που διέπει τους νόμους της ελληνικής νομοθεσίας. Παρόλο αυτά, αν και το ΕΣΡ υπέστη αλλεπάλληλες νομοθετικές μεταβολές (όπως η κατοχύρωση της ανεξαρτησίας των μελών του, η πολιτική ευθύνη του, ο κοινοβουλευτικός έλεγχός του, η κανονιστική αρμοδιότητα του και επιπλέον ρυθμίσεις στο τρόπο άσκησης των αρμοδιοτήτων του) φαίνεται ότι η δυσλειτουργικότητα και η αναποτελεσματικότητα που είχε δείξει κατά την διάρκεια του 1989-2001 ήταν δύσκολο να περιοριστούν. Επίσης, πέραν της κατοχύρωσης του ΕΣΡ, η επικράτηση της αναρχίας εξακολουθεί να υπάρχει καθώς ο νομοθέτης εισάγει και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο άσκησης ελέγχου στο ραδιοτηλεοπτικό πεδίο. Η διατύπωση αυτή προσδιορίζει ότι ο ρόλος του ΕΣΡ στην ρύθμιση του ελέγχου της ραδιοτηλεόρασης είχε περισσότερο δυνητικό παρά υποχρεωτικό χαρακτήρα. Η ύπαρξη, λοιπόν, ενός οργάνου που πολλές φορές παραμεριζόταν δεν ήταν αρκετό για να διασφαλιστεί το δικαίωμα των πολιτών για πληροφόρηση ενώ η αδυναμία συγκρότησης του ΕΣΡ οδηγούσε σε παραβίαση της συνταγματικής υποχρέωσης για λειτουργία ιδιωτικών καναλιών με άδεια. Οι παραπάνω διαπιστώσεις φανερώνουν την αδυναμία προστασίας των δημοκρατικών αξιών καθώς οι διατάξεις αν και στην πάροδο του χρόνου τροποποιήθηκαν δεν οδήγησαν στην σωστή αντιμετώπιση ουσιαστικών προβλημάτων και στην ανάδειξη του απόλυτου άμεσου κρατικού ελέγχου.

8.ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Τύπος και ειδικότερα η ελευθερία του αποτέλεσε ουσιώδες στοιχείο για την οργάνωση και λειτουργία ενός ελεύθερου κράτους ,ωστόσο ,όπως διαπιστώσαμε από την ιστορική αναδρομή που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα εργασία, υπέστη διάφορες μεταμορφώσεις τόσο σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο όσο και σε ιδεολογικό. Συγκεκριμένα, ο τύπος φαίνεται άλλοτε να έπαιξε το ρόλο του υποστηρικτή του λαού σε περιόδους κυρίως πολέμου ενώ σε άλλες περιπτώσεις γινόταν έρμαιο πολιτικών προσώπων και λειτουργούσε με βάση μονομερούς συμφέροντος. Για τους λόγους αυτούς, η πορεία της εξέλιξης του Τύπου ήταν ανισόροπη καθώς υπήρχαν περίοδοι που εμπόδιζαν την ανάπτυξη της λόγω τόσο των πολιτικών συγκρούσεων όσο και της οικονομικής ανωμαλίας που είχε στιγματίσει για πολλά χρόνια την χώρα. Όπως είδαμε η πρώτη διακήρυξη της ελευθερίας του τύπου συνέβη το 1864 και έλαβε την τελική μορφή της με την θέσπιση του συντάγματος το 2001. Μέσα από αυτήν την χρονική περίοδο διαμορφώθηκαν διάφορες διατάξεις εμπνευσμένες μάλιστα από δικτατορικά καθεστώτα που έδειχναν σε μεγάλο βαθμό τον αυστηρό και περιοριστικό χαρακτήρα τους. Παράλληλα, με την αυστηροποίηση των διατάξεων υπήρξαν επανειλημμένες παραβιάσεις του νομοθετικού πλαισίου της ελευθερίας του Τύπου. Οι καταπατήσεις ήταν σύνηθες φαινόμενο και κατανοητό ως ένα βαθμό καθώς η ελευθερία αυτή αν και αποτελεί ατομικό δικαίωμα πολλές φορές έρχεται αντιμέτωπο με το πολιτικό χώρο. Παρόλο αυτά , η ελευθερία του Τύπου αποτελεί αναγκαιότητα και τυχόν περιορισμοί στην διάδοση στοχασμών και απόψεων είναι ανεπίτρεπτοι εφόσον δεν προκύπτουν από τους γενικούς περιορισμούς σύμφωνα με το σύνταγμα.

Από την άλλη ,το ραδιόφωνο και η τηλεόραση αν και αποτελούν νέο σχετικά μέσο έκφρασης των απόψεων και πληροφόρησης των πολιτών, γρήγορα ενισχύθηκε η δύναμη τους στο χώρο της επικοινωνίας και της διάδοσης πληροφοριών. Το γεγονός της μεγάλης ανάπτυξης είχε ως αντίκτυπο και στον τρόπο εξέλιξης της ιστορικής πορείας του που ακολούθησε στο πλαίσιο της ελληνικής νομοθεσίας. Ξεκινώντας ως μία απλή αναφορά στο σύνταγμα του 1952 , οι διατάξεις για την ραδιοτηλεόραση πρωτοεμφανίστηκαν συμπίεσμένες. Ωστόσο , με την πάροδο του χρόνου έλαβε την σημερινή μορφή κατά την οποία γίνεται μία λεπτομερής και εξονυχιστική ανάλυση για τα δεδομένα του συντάγματος που ρύθμιζαν την οργάνωση, την λειτουργία και την διαμόρφωση των εκπομπών της ραδιοτηλεόρασης. Συγκεκριμένα, μετά την ψήφιση του συντάγματος του 1975 φαίνεται ότι επικρατούσε μία αναρχία στο σύστημα της ραδιοτηλεόρασης ενώ σε πολλές περιπτώσεις παρατηρήθηκε ανεκτικότητα της κρατικής

εξουσίας σε παραβιάσεις του νόμου . Αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής ήταν η κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος και η ύπαρξη παράνομων εκπομπών που εισέπρατταν οικονομική δύναμη από ένα δημόσιο αγαθό και την επιπλέον ‘στήριξη’ από το κράτος. Για τον λόγο αυτό ,οι νομοθετικές διατάξεις συνέχιζαν να αλλάζουν προσπαθώντας να επιλύσουν τα προβλήματα που ταλάνιζαν το καθεστώς της ραδιοτηλεόρασης. Μία διαδικασία δύσκολη, καθώς υπήρχε μία μικρή γραμμή που χώριζε τον τρόπο οργάνωσης της ελευθερίας ενός βασικού δικαιώματος ενώ υπήρχε ανάμειξη του άμεσου κρατικού ελέγχου. Επίσης, ανατρέχοντας στο παρελθόν ,η συνδρομή των παραπάνω σε συνδυασμό με τον έντονο ανταγωνισμό μεταξύ πολιτικών κομμάτων δεν ευνόησαν την ικανοποιητική λειτουργία του ανεξάρτητου οργάνου, αρμόδιου για τον έλεγχο του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου. Ως συμπέρασμα προκύπτει ότι η ρύθμιση του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου στην Ελλάδα αποτέλεσε ένα μακροχρόνιο ζήτημα που ακόμα και σήμερα απασχολεί το Σύνταγμα παρόλο που με την αναδρομή στο νομικό πλαίσιο διαφαίνονται οι αποφάσεις κατά τις οποίες τονίστηκε η ανάγκη ύπαρξης σταθερού θεσμικού πλαισίου με εγγύηση την αρχή της νομιμότητας και της διαφάνειας.

Τέλος, στην παρούσα εργασία έγινε μία προσπάθεια απάντησης στο ερώτημα «Γιατί το κράτος μπορεί να εκδίδει συγκεκριμένο αριθμό τηλεοπτικών αδειών ,ενώ στις εφημερίδες και τα υπόλοιπα έντυπα δεν υπάρχει περιορισμός ;». Παρουσιάζοντας την ελευθερία του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης και τις διατάξεις ,νόμους που τις διέπουν δόθηκε μία ουσιαστική απάντηση. Συγκεκριμένα, ο σπάνιος πόρος που ανήκει στο κράτος και αποτελεί δημόσιο αγαθό πρέπει να δίνεται για χρήση μετά από διαγωνιστική διαδικασία καθώς σε άλλη περίπτωση θα προκύπτει συνεχής κατάχρηση του δικαιώματος και επιπλέον καταπάτηση των νόμων που πρεσβεύουν την ραδιοτηλεόραση. Η αδειοδότηση των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών δίνει την δυνατότητα συντονισμού και οργάνωσης του άμεσου κρατικού ελέγχου καθώς η κρατική εξουσία μέσω του Συντάγματος ορίζει τις προϋποθέσεις για να είναι δυνατή η χορήγηση άδειας. Επιπρόσθετα, λόγω του σημαντικού ρόλου της ραδιοτηλεόρασης στην καθημερινότητα των πολιτών θα πρέπει να πραγματοποιείται ο κατάλληλος έλεγχος ενώ η χορήγηση αδειών να γίνεται με γνώμονα την εγγύηση των αρχών της διαφάνειας, πληρότητας, αντικειμενικότητας, ισότητας και μεροληψίας. Η σωστή ενημέρωση των ατόμων είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ελευθερίας τους και αυτό μπορεί να συμβεί μόνο με τον άμεσο κρατικό έλεγχο αφού σε πολλές περιπτώσεις του παρελθόντος είχε ανοδική τάση η παραπληροφόρηση και χειραγώγηση των πολιτών που οδηγούσε σε καθοδήγηση και πολλές φορές αλλαγή στάσης .Επιπλέον, στην σύγχρονη εποχή και με την είσοδο της ψηφιακής πραγματικότητας, οι πολίτες και το κράτος έρχονται αντιμέτωποι με το διαδικτυακό τοπίο. Ο

προβληματισμός είναι μεγάλος αφού η ελευθερία του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης οδηγείτε σε νέα μονοπάτια με την εισχώρηση όγκου πληροφοριών καθιστώντας την διαχείριση δύσκολη .

Για τους λόγους που αναλύσαμε καθ' όλη την διάρκεια ανάγνωσης της πτυχιακής εργασίας γίνεται φανερό το έργο και η βαρύτητα που βρίσκεται πίσω από τις διατάξεις της ελευθερίας του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης . Η ρύθμιση λοιπόν του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου δεν μπορεί να χαρακτηριστεί επιτυχημένη παρόλο τις μεταρρυθμίσεις με την πάροδο του χρόνου αφού η υπονόμηση των δημοκρατικών αρχών είναι το βασικό πάτημα των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Σήμερα, πλέον όπου η ύπαρξη σταθερού νομικού πλαισίου είναι απαραίτητη ,ο νέος νόμος (1901/2014) είναι πολλά υποσχόμενος καθώς προσπαθεί να ρυθμίσει και να οργανώσει τόσο τον άμεσο κρατικό έλεγχο όσο και περιορίσει τις παραβάσεις . Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το νόμο 1901 παράγραφος 16 *«το κράτος (η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία καθώς και το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή) υποχρεούται, απέχοντας από επεμβάσεις στο περιεχόμενο των εκπομπών να λαμβάνει όλα τα αναγκαία θετικά μέτρα (νομοθετικά, οργανωτικά, διοικητικά και ουσιαστικά) [...] ώστε να διασφαλίζεται η καθολική παροχή της ραδιοτηλεοπτικής υπηρεσίας στην εθνική επικράτεια»* (Ανοπ., 01-06-2014) δίνεται μία σταθερή βάση για την ελεύθερη ανάπτυξη των δημοκρατικών αξιών αλλά και την καθιέρωση του άμεσου κρατικού ελέγχου σε νομοθετικό επίπεδο . Το μόνο που μένει είναι να είμαστε θεατές στην εκπλήρωση των αρμοδιοτήτων που ορίζει ο νόμος και την οριστική απαλλαγή από τα λάθη του παρελθόντος.

9.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anon., 01-06-2014. *ΣτΕ 1901/2014 Συνταγματικότητα διάταξης με την οποία καταργείται η ΕΡΤ Α.Ε.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.taxheaven.gr/circulars/18919/ste-1901-2014>
[Πρόσβαση 27 5 2020].
- Anon., 02/09/2002. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως /Νόμος 3051*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://www.esr.gr/wp-content/uploads/NOMOS_3051-2002.pdf
[Πρόσβαση 28 04 2020].
- Anon., 1995. *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας Αρ. Φύλλον 159*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://www.esr.gr/wp-content/uploads/NOMOS_2328-1995.pdf
[Πρόσβαση 15 04 2020].
- Anon., 2001. *Βουλή των Ελλήνων/Άρθρο 101Α (Ανεξάρτητες αρχές)*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-105/>
[Πρόσβαση 20 4 2020].
- Anon., 2001. *Το Σύνταγμα της Ελλάδας : όπως αναθεωρήθηκε το 2001, με σχόλια και επεξηγήσεις*. Το Ποντίκι: Αθήνα .
- Anon., 2008. «*Άρθρο 15: (Κινηματογράφος, φωνογραφία, ραδιοφωνία, τηλεόραση)*». [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-15/>
[Πρόσβαση 17 2 2020].
- Anon., 2013. *Νόμος 1730/1987 - ΦΕΚ 145/Α/18-8-1987 (Κωδικοποιημένος)*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.e-nomothesia.gr/enemerose-tupos-radiophono-teleorase/n-1730-1987.html>
[Πρόσβαση 17 4 2020].
- Anon., n.d. *Ευρωπαϊκή σύμβαση δικαιωμάτων του ανθρώπου*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf

[Πρόσβαση 30 3 2020].

- Anon., n.d. *Εφημερις της κυβερνήσεως*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://books.google.gr/books?id=HltEAAAACAAJ&pg=RA36-PT2&lpg=RA36-PT2&dq=%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82+%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9+%CE%>

[Πρόσβαση 5 01 2020].

- Anon., n.d. *Η Βουλή: Το πολίτευμα*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-14/>

[Πρόσβαση 23 12 2019].

- Tassopoulos, 1993. Στο: *The Constitutional Problem of Subversive Advocacy in the United States and Greece: A Comparison of the Legal Guarantees of the Freedom of Political Speech in Times of Internal Crisis*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα, p. 71.
 - Α.Κουμαριανού, 1971. *Ο Τύπος στον Αγώνα*. Αθήνα: Ερμής.
 - Α.Μάνεσης, 1980. *Συνταγματική θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
 - Α.Σβώλου, 1998. *Τα ελληνικά συντάγματα 1822-1975/1986 : η συνταγματική ιστορία της Ελλάδος / Αλεξάνδρου Σβώλου, πρόλογος - εισαγωγή Ευάγγελος Βενιζέλος, εισαγωγή - επιμέλεια -σχόλια Λουκάς Αζελός..* Αθήνα: Στοχαστής.
 - Αλιβιζάτος, Ν., 2011. *Το σύνταγμα και οι εχθροί του στην νεοελληνική ιστορία 1800-2010*. Πόλις επιμ. Αθήνα: s.n.
 - Αναστασιάδου, Ε., 2006. Η φυσιογνωμία και ο ρόλος των εφημερίδων. Στο: *Ιστορία των Ελλήνων*. s.l.:Δομή.
 - Βλαχόπουλος, Σ., 2013. *Το Σύνταγμα του 1952*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.kathimerini.gr/482911/article/epikairothta/ellada/to-syntagma-toy-1952>
- [Πρόσβαση 15 11 2019].
- Βλαχόπουλος, Σ., 2017. *Θεμελιώδη δικαιώματα: ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα*. Νομική Βιβλιοθήκη επιμ. Αθήνα: s.n.

- Γ.Βαβαρέτου, 1961. *Το σύνταγμα της Ελλάδος (1952) : ψήφισμα 31.12.1951, κείμενον συντάγματος, ερμηνευτικά σχόλια, νομολογία και σημειώσεις υφ' έκαστον άρθρον / Γεωργίου Αχιλ. Βαβαρέτου..* Αθήνα: Α. Σάκκουλας.
- Γ.Βλάχος, 1986. *Η δημοκρατία και το επικοινωνιακό σύστημα το πρόβλημα των ομαδικών μέσων ενημέρωσης.* Αθήνα : Ακαδημία αθηνών.
- Γ.Κ.Καρακώστας, 2000. *Προσωπικότητα και τύπος.* Αθήνα -Κομοτηνή: Σακκουλας.
- Δ.Θ.Τσάτσος,Ευ.Β.Βενιζέλος,Ξ.Ι.Κοντιάδης, 2001. Η οριοθέτηση της σχέσης πολιτικής εξουσίας και μέσων μαζικής ενημέρωσης . Στο: *Το νέο σύνταγμα.* Αθήνα: Σακκούλα, pp. 265-320.
- Δαγτόγλου, Π., 2012. Στο: *Συνταγματικό δίκαιο,Ατομικά δικαιώματα.* Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, p. 563.
- Ε.Β.Βενιζέλος, 1986. *Το σύνταγμα της Ελλάδας 1975/86.* Θεσσαλονίκη : Παρατηρητής.
- Κ.Χρυσόγονος, 2017. *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα.* Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.
- Καρυκόπουλος, Π., 1984. Ο Τύπος στο ανεξάρτητο κράτος. Στο: *200 Χρόνια Ελληνικού Τύπου 1784-1984.* Αθήνα: Γρηγορη, pp. 55-64.
- Κωστακόπουλος, Μ., 2003. *Τα Ελληνικά Συντάγματα 1822-2001.* Αθήνα: Αυγουστής-Σαγκριώτης.
- Ν.Αλιβιζάτος, 1986. Στο: *Κράτος και ραδιοτηλεόραση,η θεσμική διάσταση.* Αθήνα: Σάκκουλας, p. 67.
- Ν.Αλιβιζάτος, 1995. *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974 : όψεις της ελληνικής εμπειρίας / Νίκος Αλεβιζάτος ; πρόλογος: Αριστόβουλος Μάνεσης ; πρόλογος της γαλλικής έκδοσης: George Vedel ; μετάφραση: Βενετία Σταυροπούλου..* Αθήνα: Θεμέλιο.
- Ν.Καλτσόγια-Τουρναβίτη, 2002. "Η δημόσιος εκπαιδευσις είναι υπό την προστασίαν του Βουλευτικού Σώματος ,καθώς και η ελευθερία των τύπων κατά την παρ.η". Στο: *Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001.* Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα, p. 86.
- Ν.Μπάλτα,Ι.Παπαδημητρίου, 1993. *Σημειώσεις για την ιστορία του τύπου, η ελληνική και ευρωπαϊκή διάσταση.* σ.1.:Οδυσσέας.
- Π.Δ.Δαγτόγλου, 1989. *Ραδιοτηλεόραση και σύνταγμα,Τέταρτη έκδοση αναθεωρημένη και*

συμπληρωμένη 1989. Στο: Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Σάκκουλας, p. 51.

- Π.Δ.Δαγτόγλου, 2005. *Ατομικά δικαιώματα Α΄*. Αθήνα -Κομοτηνή: Σακκουλας.
- Σ.Βλαχόπουλος, 2017. *Θεμελιώδη δικαιώματα: ατομικά και πολιτικά δικαιώματα*. Αθήνα : Νομική βιβλιοθήκη.
- Τ.Κόλλιας, 2017. *Το καθεστώς αδειοδότησης των ιδιωτικών Μ.Μ.Ε..* [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://kolliaslaw.gr/%cf%84%ce%bf-%ce%ba%ce%b1%ce%b8%ce%b5%cf%83%cf%84%cf%8e%cf%82-%ce%b1%ce%b4%ce%b5%ce%b9%ce%bf%ce%b4%cf%8c%cf%84%ce%b7%cf%83%ce%b7%cf%82-%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%b9%ce%b4%ce%b9%cf%89%cf%84%ce%b9%ce%ba/> [Πρόσβαση 21 4 2020].
- Χ.Ανθόπουλος, 2004. Ελευθερία της πληροφόρησης και δικαιώματα της προσωπικότητας :Αστική ευθύνη των μέσων ενημέρωσης. Στο: *Τα δικαιώματα στην Ελλάδα από το 1953-2003*. Αθήνα: Καστανιώτη, pp. 290-303.
- Χ.Μπουρλογιάννη-Βράϊλα,Ε.Πετρουλά, 2003. *Διεθνείς συμβάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου που δεσμεύουν την Ελλάδα / επιμέλεια Χριστιάνα Μπουρλογιάννη -Βράϊλα, Ελένη Πετρουλά ; πρόλογος: Αλίκης Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου ; συνεργασία: Άννα Κοντοθανάση*. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.
- Χ.Χρηστίδης, 1976. Το Σύνταγμα της Ελλάδος της 9 Ιουνίου 1975 : Επίσημο κείμενο και μεταγραφή του στη δημοτική. Αναφορά στην Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή και πρόλογος / Χρ. Χρηστίδη.. Στο: Αθήνα: Χρηστίδης, pp. ι΄-λε΄,14-16.
- Χρυσανθάκης, Χ., 2004. *Ανεξάρτητες αρχές*. Νομική Βιβλιοθήκη επιμ. Αθήνα: s.n.